

ประวัติความเป็นมาของการเรียกชื่อสี
แบบไทยโบราณ: กรณีศึกษาหมูสีเขียว
(The History of Traditional
Thai Color Terms: A Case Study
of the Color Green)

เกรียงไกร ฮ่องเฮงเส็ง*
(Kriangkrai Honghongseng)

* อาจารย์ประจำ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล (Lecturer, Faculty
of Liberal Arts, Mahidol University).

บทความวิจัย

วิชาการ

บทคัดย่อ

การเรียกชื่อสีในแต่ละสังคมและวัฒนธรรมมีความแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมและบริบท ประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน ดังปรากฏวัฒนธรรมการเรียกชื่อสีแตกต่างกันออกไปในแต่ละยุคสมัย โดยจำแนกออกเป็นหมู่สีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหมู่สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีน้ำเงิน สีขาว และสีดำ เฉพาะหมู่สีเขียวเพียงอย่างเดียวปรากฏลักษณะการเรียกชื่อมากกว่า 30 คำขึ้นไป ได้แก่ เขียวขี้ม้า เขียวหัวเบ็ด เขียวตั้งแซ ฯลฯ โดยที่มาของการเรียกชื่อสีแต่ละชนิดมีความแตกต่างกันออกไปและมีความสัมพันธ์กับภูมิปัญญา ความเชื่อ ประเพณี และวิถีการดำรงชีวิตของคนไทย จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันคำเรียกชื่อสีแบบไทยโบราณปรากฏให้เห็นการใช้น้อยลงทุกที ส่วนใหญ่ยังเรียกกันเฉพาะในหมู่ช่างและผู้สูงอายุ แต่สำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ไม่ค่อยรู้จักคำเรียกชื่อสีเหล่านี้แล้ว จึงควรรวบรวมอย่างยิ่งแก่การศึกษาที่มาของคำที่ใช้เรียกชื่อสีในหมู่สีเขียว ซึ่งเป็นสีหลักที่ใช้ทั้งในงานจิตรกรรม ประติมากรรม และทัศนศิลป์

คำสำคัญ: การเรียกชื่อสี, หมู่สี, สีเขียว

ABSTRACT

Color terms in each society and culture differ depending on its environment and context. This is similar to Thailand, where color terms vary accordingly to different cultures and historical periods. There are many colors with variations in tones such as green, yellow, red, blue, white, and black. The green color, or "Khiaw" in Thai, varies extensively across the color spectrum where it is given more than 30 terms. For example, Khiaw Khee Ma ('dark cork'), Khiaw Khor Ped ('teal'), Khiaw Tang Chae ('green bronze'), etc. The origins of each color term are diverse, commonly associated to Thai people's wisdom, beliefs, custom, and ways of life. Nowadays, the use of traditional Thai color terms have continuously diminished; predominantly used amongst craftsmen and seniors, more so than juniors and youths. Therefore, it is worth exploring varieties of green color predominantly used across Thai traditional paintings, sculptures, and visual arts.

Keywords: Color Terms, Color Tones, Green Color

บทนำ

ประเทศไทยปรากฏหลักฐานบ่งชี้ว่ามีการใช้สืมายาวนานกว่า 1,500 ปี หลักฐานที่ค้นพบได้แก่ ภาพเขียนยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่อ่าวพังงา, ภาพเขียนที่ผาแต้ม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุดรธานี และลายเขียนสีบนเครื่องปั้นดินเผาอารยธรรมบ้านเชียง อำเภอนหนองหาร จังหวัดอุดรธานี รวมทั้งภาพเขียนร่วมสมัยกับอารยธรรมบ้านเชียงอีกแห่ง คือ ห้วยแสนอุด อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ (Anukul 2013: 39) อย่างไรก็ตาม ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ยังไม่ปรากฏการใช้สีเขียนเพื่อการเขียนภาพแต่อย่างใด ส่วนใหญ่ใช้สีดำ สีแดง และสีขาว อันเกิดจากรำธาตุและดินชนิดต่าง ๆ ครั้นย้อนไปในสมัยสุโขทัย จากงานวิจัยของ ศุภมาส เอ่งฉ้วน เมื่อ พ.ศ. 2543 เรื่อง “คำเรียกสีและมโนทัศน์เรื่องสีของคนไทยสมัยสุโขทัยและสมัยปัจจุบัน” พบว่า สมัยสุโขทัยมีคำเรียกสีพื้นฐานทั้งหมด 5 สี ประกอบด้วย สีขาว สีดำ สีแดง สีเหลือง และสีเขียว ส่วนในสมัยธนบุรีพบคำเรียกสีพื้นฐานทั้งหมด 6 คำ เพิ่มเติมสีม่วงเข้ามา ซึ่งไม่มีจำนวนคำเรียกสีพื้นฐานเพิ่มขึ้นจากภาษาไทยสมัยอยุธยา และพบคำเรียกสีพื้นฐานในภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ทั้งหมด 12 คำ คือ เพิ่มสีชมพู สีแสด สีฟ้า สีเทา สีน้ำเงิน และสีน้ำตาลเข้ามา อย่างไรก็ตาม สีหลักที่ปรากฏใช้ในงานจิตรกรรมไทยสมัยก่อนมีอยู่ 5 หมู่ คือ สีดำ สีขาว สีแดง สีเหลือง และสีคราม รวมเรียกว่า “สีเบญจรงค์” ส่วนสีที่แปลกออกไปเกิดจากการผสม 5 สีหลักดังกล่าวแตกออกเป็นอีก 5 หมู่สี ได้แก่ สีเขียว สีส้ม สีม่วง สีน้ำตาล และสีทอง (Engchuan 2000: 1 - 2) เฉพาะหมู่สีเขียวเพียงอย่างเดียวได้ปรากฏการเรียกชื่อแบบไทยโบราณกว่า 30 คำ ได้แก่ เขียวไข่มุก เขียวน้ำไหล เขียวก้านทอง เขียวกะเลียว เขียวตะพุ่น ฯลฯ จึงควรค่าแก่การศึกษาประวัติความเป็นมาของการเรียกชื่อสีไทยโบราณในหมู่สีเขียว เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ด้านวิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ และสิ่งแวดล้อม อันเป็นที่มาของการเรียกชื่อสีดังกล่าว

ระเบียบวิธีการศึกษา

เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยสืบค้นข้อมูลผ่านเอกสาร หนังสือ งานวิจัย และบทความวิชาการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งสัมภาษณ์แบบเฉพาะเจาะจงจากผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านภาษาและวัฒนธรรม เพื่อรวบรวมข้อมูลทั้งหมดมาประมวลให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาของการเรียกชื่อสีแบบไทยโบราณเฉพาะหมู่สีเขียว

ผลการศึกษาวิเคราะห์

คำเรียกสีเขียวในภาษาไทยสมัยสุโขทัยมีขอบเขตของสีกว้างมากกว่าในปัจจุบัน เนื่องจากคำเรียกสีดังกล่าวใช้เรียกวัตถุที่มีสีเขียว น้ำเงิน และม่วง ดังปรากฏความในไตรภูมิกถา พระราชนิพนธ์ในพระมหาดรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) กล่าวถึงฉัพพรรณรังสี คือสีทั้ง 6 ที่แผ่ออกจากพระวรกายของพระพุทธเจ้า ความว่า

“...พระรัศมีอันหนึ่งแลมีพรรณเขียวงามดังดอกอัญชัน
แลดังดอกนิลลูลบล แลดอกผักตบดั่งแวนกยุงแลปีก
แมลงภู่...”

(Center of Thai Studies 2015: 15)

ย่อมแสดงให้เห็นว่า คนไทยสมัยสุโขทัยมีการจัดประเภทสีหรือมีมีโนทัศน์เกี่ยวกับสีของดอกไม้ทั้ง 3 ชนิดข้างต้นเป็นสีเขียวเพียงสีเดียว หรือในหนังสืออักขราภิธานศรับท์ของหมอบรัดเลย์ เมื่อ พ.ศ. 2416 กล่าวถึงสีของดอกผักตบว่า “ดอกมีสีเขียวเหมือนดอกอัญชัน งามนัก” (Siriphat 1995: 1 - 2)

ทั้งนี้ การเรียกชื่อสีเขียวรวมกับสีฟ้าเป็นวัฒนธรรมการเรียกชื่อสีของชาวตะวันออกในสมัยก่อน คำว่า “สีฟ้า” เพิ่งมีการบัญญัติสำหรับเรียกชื่อสีในภายหลัง ตัวอย่างเช่น คนจีนสมัยโบราณหมายรวมเอาสีฟ้าอยู่กลุ่มเดียวกับสีเขียว เรียกว่า “ชิง” ส่วนคนญี่ปุ่นสมัยก่อนเรียกสีเขียวกับสีฟ้ารวมกันว่า “อาโออิ” ขณะที่ชาว

6 | วารสารไทยคดีศึกษา ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2561)

กัมพูชาเรียกสีเขียวว่า “ปัวไบตอง” เป็นการเทียบเคียงกับสีของใบกล้วย ส่วนคำว่า สีฟ้าหรือสีน้ำเงิน เรียกว่า “ปัวเคียว” โดยคำว่า “เคียว” อาจเพี้ยนกลายมาเป็น “เขียว” ขณะที่ในภาษาถิ่นบางแห่งมีคำเรียก “สีเข” แปลว่า สีเหลือง อาจเป็นที่มาของการเรียกสีเขียว ทำให้เกิดความสับสนในมโนทัศน์ด้านการเรียกชื่อสีระหว่างสีฟ้ากับสีเขียว ดังผลการวิจัยเรื่อง “สีในภาษาเขมร: การรับรู้และโครงสร้างทางไวยากรณ์” ของสมเกียรติ วัฒนาพงษากุล ที่ว่า เมื่อใช้คำเรียกสีเขียว มโนทัศน์ของผู้พูดภาษาเขมรถิ่นไทยจะเชื่อมโยงกับทั้งสีฟ้าและสีเขียว ส่งผลให้เกิดความสับสนว่าเป็นสีใดกันแน่ คนไทยบางกลุ่มก็พบว่าเรียกสีฟ้าเป็นสีเขียว เช่นคำว่า “สุดหล้าฟ้าเขียว” ส่วนคำว่า “นึล” ในภาษาบาลีสันสกฤต แปลว่า สีเขียวเข้มและสีน้ำเงินเข้มด้วย ด้านหลักฐานลายลักษณ์อักษรในศิลาจารึกสมัยสุโขทัย เช่น ศิลาจารึกวัดช้างล้อม พ.ศ. 1927 กล่าวถึงพระบรมสารีริกธาตุกระทำปาฏิหาริย์ว่ามีแสงสีเปรียบได้ตั้งผ้าอ้อมคราม “...ใสงามดังผลึกรัตนแก้วเขียวในกลาง ดังผ้าอันท่านชุบคราม ครั้น...” (Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre 1994: 9) ความในศิลาจารึกนี้สะท้อนให้เห็นว่า “สีเขียว” ในคำไทยโบราณ มีความหมายเดียวกับสีคราม คือ สีน้ำเงิน ดังลายพระหัตถ์หรือจดหมายของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ที่ทรงมีไปยังพระยาอนุমানราชชน เมื่อ พ.ศ. 2482 ได้มีพระวินิจฉัยในทำนองเดียวกันว่า “เขียวนั้นหมายถึงคราม ดุจมีคำเป็นพยานอยู่ว่า เขียวคราม และ สุดหล้าฟ้าเขียว” (Thongphan 2014: 51)

จะสังเกตได้ว่าในภาษาอังกฤษมีหลายสำนวนที่คนไทยนำมาแปลในบริบทที่เป็นสีเขียว ตัวอย่างเช่น Black and Blue แปลว่า ฟกช้ำดำเขียว, Blue Beard แปลว่า เคราเขียว, Blue Print แปลว่า พิมพ์เขียว, Bluebottle แปลว่า แมลงวันหัวเขียว เป็นต้น โดยบทความชื่อ “เรื่องของสี” ในหนังสือ “วรรณกรรมของเสถียรโกเศศ” ได้กล่าวถึงความเกี่ยวข้องระหว่างสีเขียวกับสีฟ้าว่า “สีปรัสเซียนบลู (Prussian Blue) คือสีเขียวแท้ เรียกว่า สีครามหรือขาบ, สีบลูกรีน (Blue Green)

คือ สีเขียวใบแค สามัญเรียกสีเขียวแก่ สีสมอและสีมหาดไทย, สีไลท์กรีน (Light Green) เรียกว่า สีเขียวอ่อน สามัญเรียกเขียวก้านมะลิ เขียวก้านตอง เขียวนวล และ เขียวไข่กา และสุดท้าย สีเยลโล่กรีน (Yellow Green) เรียกว่า สีไพล (Anumanratchathon 1972: 241 - 245)

ตามความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยระบุว่า “สีเขียว” เป็นสีประจำวันพุธ มีที่มา จากสีกายของพระพุทธ ดังตำนานที่ว่า พระอศักรายพระเวทให้พญาคชสาร 17 ตัว กลายเป็นผงห่อด้วยผ้าสีเขียวใบไม้ ประพรมด้วยน้ำอมฤตได้บังเกิดเป็นพระพุทธ มีสี กายเป็นสีแก้วมรกต นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการแต่งกายให้สีของเสื้อผ้าถูก โฉลกกับแต่ละวันอีกด้วย ดังความปรากฏในเรื่อง “สีแผ่นดิน” ของหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เขียนอธิบายการแต่งกายตามสีประจำวันไว้ในตอนที่แม่สอนให้ พลอยแต่งตัวว่า

“...พลอยดูให้ดีนะแม่จะจัดผ้านุ่งผ้าห่มสีประจำวันให้ดู อยู่ในวังโตขึ้นจะได้แต่งตัวถูก...วันอังคารนุ่งสีปูนหรือ ม่วงเมื่อดมะปรางแล้วห่มโคก หรือถ้านุ่งโคกหรือเขียว อ่อนต้องห่มม่วงอ่อน วันพุธนุ่งสีถั่วก็ได้ สีเหล็กก็ได้แล้ว ห่มจำปา วันพฤหัสบดีนุ่งเขียวใบไม้ ห่มแดงเลือดนกหรือนุ่งสอดห่มเขียวอ่อน...จำไว้นะพลอย อย่าไปแต่งตัวเร่อ ร่าเป็นคนบ้านนอก เดี่ยวเขาจะหาว่าแม่เป็นชาววังแล้ว ไม่สอน...”

(Weerasilchai 2011: 34)

จากความในวรรณกรรม “สีแผ่นดิน” สะท้อนให้เห็นว่ามีโทนสีเขียวอยู่ใน ลักษณะการแต่งกายของคนสมัยก่อนถึงหลายแบบด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นสีเขียวโคก, สีเขียวอ่อน, สีเขียวถั่ว และสีเขียวใบไม้ สำหรับที่มาของการเรียกชื่อสีแบบไทยโบราณ

ในหมู่สี่เขี้ยวมีที่มาจากหลากหลายลักษณะ ทั้งการเรียกชื่อตามสีของดินหรือแร่ธาตุ, ปรากฏการณ์ธรรมชาติ, การเมืองการปกครอง, เครื่องปั้นดินเผา, สีของพืชและสัตว์ ชนิดต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาในการสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัวของคนไทยในอดีตได้เป็นอย่างดี

ที่มาของคำเรียกชื่อสี่เขี้ยวแบบไทยโบราณจากสัตว์

สัตว์เป็นหนึ่งในมูลเหตุให้เกิดการเรียกชื่อสี่เขี้ยวเป็นจำนวนมาก ได้แก่ นก ที่มักนำสีของเปลือกไข่มาใช้เทียบเคียง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ

“สี่เขี้ยวไข่กา” มีลักษณะเป็นสี่เขี้ยวอมครามอ่อน ปรากฏความนิยมสีแดงกล่าวเป็นจำนวนมากในเครื่องปั้นดินเผาสมัยราชวงศ์ชอง กระทั่งงานประติมากรรมสี่เขี้ยวไข่กาแพร่หลายเข้ามาในประเทศไทยสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นไปตามพระราชนิยม โดยเทียบเคียงสี่เขี้ยวดังกล่าวกับสีเปลือกไข่ของนกกา จึงเรียกสีแดงดังกล่าวว่า “สี่เขี้ยวไข่กา” นอกจากนี้ ยังมีนกอีกหลากหลายชนิดที่มีเปลือกไข่สี่เขี้ยวอมฟ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นกในตระกูลเกาะคอน ได้แก่ นกสาลิทา นกกิ่งไครง นกเอี้ยง เป็นต้น (Sonthana 2013: 2) แต่ที่ไม่ถูกนำมาเรียกเป็นชื่อสีว่าสีเขี้ยวนกสาลิทาหรือสีเขี้ยวเอี้ยง เนื่องจากในอดีตนกามีเป็นจำนวนมากและผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทย ทั้งนี้ ความแตกต่างของสีเปลือกไข่จะขึ้นอยู่กับพันธุกรรมของนก และอาหารที่นกกิน จากการศึกษาเกี่ยวกับสารสีของเปลือกไข่ พบว่า สารสีมาจากการสลายตัวของเม็ดโลหิตแดงและน้ำดีที่มีสารสีสำคัญ ได้แก่ ไซยานินจากน้ำดีมีผลทำให้เปลือกไข่เป็นสี่เขี้ยว (Hemakirin 2013: 1 - 4) ส่วนในบทความเรื่อง “เขี้ยวไข่กาไข่กามีสี่เขี้ยว” ของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ ได้เขียนอธิบายเกี่ยวกับสี่เขี้ยวชนิดนี้ว่า

“...ไข่ของอีกานั้นมีสี่เขี้ยวปนครามแบบที่เรียกว่าเขี้ยว
ไข่กาจริง ๆ สรุปได้ว่าเขี้ยวไข่กามีที่มาจากสีของไข่กา
ข้อมูลเกี่ยวกับไข่ของอีกาโดยปกติแล้วแม่กาจะวางไข่

ครั้งละ 4 - 5 ฟอง โดยสีลันของไข่แต่ละฟองจะแตกต่างกันไปตั้งแต่ฟองที่มีสีเขียวออกครามจัด ๆ ไปจนถึงสีเขียวอ่อนแบบผลมะกอก และอาจจะแทบไม่มีลายจุดแต่งแต้มเลย หรือเต็มไปด้วยลายสีน้ำตาลหรือเทาพริ้วไปทั้งฟอง...”

(Manager Newspaper 1994: 14)

อย่างไรก็ตาม สีเขียวไข่กาได้ถูกนำมาใช้เรียกชื่อเครื่องปั้นดินเผาและถ้วยชามอีกด้วย ดังในบทความเรื่อง “สีเหลือง - คราม” ซึ่งสำนักราชบัณฑิตยสภาได้เผยแพร่ผ่านรายการ “รู้รักภาษาไทย” ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 ระบุว่า

“...เขียวไข่กาซึ่งมีสีเขียวหม่นมิได้เป็นเพียงสี แต่ยังเป็นคำที่ใช้เรียกเครื่องเคลือบดินเผาที่เคลือบด้วยแก้วไม่ผสมดิน ที่ใช้อุณหภูมิในการเคลือบสูงกว่า 1,200 องศาเซลเซียส อย่างที่เรียกกันว่า เคลือบซี้แก้ว เครื่องเคลือบสีเขียวไข่กานี้มีสีเพี้ยนแตกต่างกันไปตามชนิดของไม้ที่นำมาใช้ทำซี้แก้วด้วย เช่น ถ้าสีเขียวคล้ำคล้ายเขียวมะกอกได้จากไม้เนื้อแข็ง ได้แก่ ต้นก่อ สีเขียวอมฟ้าได้จากไม้เนื้ออ่อน ได้แก่ ต้นโพธิ์...”

(Boonphadit 2010: 21)

บางครั้งมีการเรียกสีเขียวไข่กาว่า “สีเขียวสังคโลก” โดยมีที่มาจากเครื่องสังคโลกซึ่งมีแหล่งผลิตสำคัญอยู่ที่จังหวัดสุโขทัย เนื่องจากเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาประเภท สโตนแวร์ (Stoneware) เคลือบสีเขียวไข่กา ซึ่งนิยมเรียก

เครื่องปั้นดินเผาเคลือบโทนสีเขียวนี้น่า “เครื่องสังคโลก” โดยเรียกชื่อตามแหล่งเตาเผาที่ผลิตอยู่ที่บ้านเกาะน้อย อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดสุโขทัย ชาวต่างชาตินิยมเรียกเครื่องสังคโลกว่า ผลิตภัณฑ์เซลาดอน (Celadon) ตามภาษาฝรั่งเศส ต่อมาเพี้ยนเป็นคำไทยว่า “สีลาดล” มาจากคำว่า “สีลา” และ “ดล” เป็นคำภาษาสันสกฤต แปลว่า เคลือบบนหินหรือเคลือบหิน ทางตะวันตกเชื่อกันว่าคำนี้มาจากนามของคนเลี้ยงแกะที่ชื่อ “เซลาดอน” (Celadon) ซึ่งสวมเสื้อคลุมสีเขียวอมเทาในละครที่ได้รับความนิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 17 คือ D'Urfé's Romance of Astree ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับเครื่องเคลือบสีเขียวของจีนกำลังได้รับความนิยมอย่างมากในยุโรป เครื่องเคลือบดินเผาสีเขียวของจีนมีชื่อเสียงมากในราชวงศ์ซ่ง ระหว่างคริสต์ศักราช 960 - 1279 โดยเฉพาะที่เตาลุงชวน (Lung-Chuan) ในมณฑลซีเกียง (Anukul 2013: 40) นอกจากนี้ เขียวไขก้างเป็นชื่อของวัชพืชที่ชื่อว่า “ต้นเขียวไขก้าง” และเป็นชื่อสายพันธุ์มะม่วงดิบชนิดหนึ่งอีกด้วย โดยมีการนำลักษณะของสีเขียวตามธรรมชาติไปใช้ในการเรียกชื่อสายพันธุ์มะม่วงซึ่งมีเปลือกสีเขียวแตกต่างกันออกไป ได้แก่ มะม่วงเขียวเสวย, มะม่วงเขียวใหญ่, มะม่วงเขียวมรกต เป็นต้น

ทั้งยังนำชื่อ “เขียวไขก้าง” มาตั้งเป็นชื่อถนนในกรุงเทพมหานคร เป็นถนนสายสั้น ๆ ที่เริ่มจากแม่น้ำเจ้าพระยาจนถึงถนนสามเสน อยู่ในเขตดุสิต ที่ต้นถนนนี้มีท่าเรือโดยสารชื่อ “ท่าเรือเขียวไขก้าง” สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2447 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมศุขาภิบาลกระทรวงนครบาล ก่อสร้างถนนนี้โดยพระราชทานนามตามชื่อเครื่องถ้วยเคลือบแบบจีนที่มีสีเขียวหม่นเหมือนหยก เป็นภาชนะที่ใช้ตกแต่งโต๊ะจีนซึ่งได้รับความนิยมในสมัยนั้น ดังที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้นิยามของคำว่า “เขียวไขก้าง” หมายถึง ชื่อชามสมัยก่อน สีเขียวปนครามอ่อน ๆ รูปก้นสอบ ปากผาย (Acquisition Division, 2012: 272) ราว พ.ศ. 2430 ได้เกิดกระแสความนิยมเครื่องลายครามจีน จนเกิดการจับประกวดโต๊ะบูชาขึ้นภายใต้ “พระราชบัญญัติข้อบังคับใน

การตัดสินเครื่องโต๊ะ รัตนโกสินทร์ศก 119” ใน พ.ศ. 2444 เพื่อเป็นกฎกติกาสำหรับใช้ในการตัดสิน ทำให้งานใหญ่ในสมัยนั้นมักมีการจัดประกวดเครื่องโต๊ะบูชาเป็นรายการสำคัญ และตั้งชื่อถนนในกรุงเทพมหานครเป็นชื่อเครื่องลายครามจีนทั้งชุด ได้แก่ ถนนรอบพระราชวังดุสิต รวมทั้งถนนและสถานที่ภายในพระราชวัง เป็นนามจากเครื่องลายครามจีนทั้งหมด ทำให้ถนนชุดนี้มีชื่อเป็นภาษาจีนจำนวน 15 สาย เช่น ถนนเขี้ยวไขก่า, ถนนซางฮี้ (ถนนราชวิถี), ถนนฮก (ถนนนครปฐม), ถนนลก (ถนนพระรามที่ 5), ถนนสิ่ว (ถนนสวรรคโลก) เป็นต้น

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีประกาศของกระทรวงนครบาล โดยเจ้าพระยา ยมราช เป็นเสนาบดี ลงวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2462 ให้เปลี่ยนชื่อถนนโดยรอบพระราชวังดุสิตข้างต้น (Boonnak 2016: 32) โดยในหนังสือ “ย่านเก่าในกรุงเทพฯ เล่ม 2” ของปราณี กล่ำส้ม ได้เขียนถึงชุมชนเขี้ยวไขก่าว่า

“...ทำเขี้ยวไขก่าเป็นที่รู้จักกันดีของคนในพระนครและจังหวัดริมแม่น้ำเจ้าพระยาทั่วไป เป็นท่าต้นทางปลายทางของผู้โดยสารทั้งระยะใกล้และระยะไกล..ทำเขี้ยวไขก่าเป็นต้นทางปลายทางของรถรางสามเสน และถนนเขี้ยวไขก่ายังเป็นต้นทางรถรางสายบางกระบือ - สถานีรถไฟบางซื่ออีกด้วย...”

(Klamsom 2006: 15)

อย่างไรก็ตาม เขี้ยวไขก่า ยังเป็นหนึ่งในชื่อของไถ่ชนสายพันธุ์เขี้ยวหางดำ มีถิ่นกำเนิดทางภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือของไทย โดยไถ่เขี้ยวมีชื่อเรียกต่างกันไปตามท้องถิ่น เช่น แถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เรียกว่า “เขี้ยวพระรถ”, ภาคเหนือ จังหวัดอุตรดิตถ์ เรียกว่า “เขี้ยวพาลี”, ภาคกลาง เรียกว่า “เขี้ยวพระยาพิชัยดาบหัก” และภาคใต้ เรียกว่า “เขี้ยวมรกต” สำหรับลักษณะเด่น

12 | วารสารไทยคดีศึกษา ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2561)

ของไก่อี๋ขาวไข่กา เป็นไก่อี๋ขาวหางดำรองมาจากเขี้ยวพระรถ สร้อยหลังสีเขี้ยวด้าน ออกดำแบบเปลือกไข่อีกา ปากแข็ง เล็บ เดือย และตามีสีเขี้ยวอมดำ นอกจากนี้ ยังมี ไก่อี๋ขาวอีกหลายสายพันธุ์ที่นำมาซึ่งการเรียกชื่อสีเขี้ยวแบบต่าง ๆ ได้แก่ ไก่อี๋ขาว เล่า, ไก่อี๋เขี้ยวกา หรือสีเขี้ยวแมลงงู ซึ่งมีที่มาจากสีปีกสะท้อนเขี้ยวน้ำเงินโลหะของ แมลงงู ถือเป็นสิ่งไม้ที่มีแพร่หลายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มักสร้างรังด้วยการเจาะเข้าไปในเนื้อไม้ (Kusuma Na Ayudhdhaya 2016: 1)

ทั้งยังเป็นที่มาของการเรียกชื่อหอยแมลงงู ซึ่งมีสีเปลือกเป็นสีเขี้ยวแมลงงู เช่นกัน ดังปรากฏความในไตรภูมิภค หรือไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นวรรณคดีทางพุทธศาสนาที่เก่าแก่เล่มหนึ่งของไทย แต่งโดยพญาสิทธิ หรือพระมหาชรรณราชที่ 1 ระบุว่า “...พระรัศมีอันหนึ่งแลมีพรรณเขี้ยวงามดังดอกอัญชัน...ดังแวนนกยูงแลปีกแมลงงู...” (Center of Thai Studies 2015: 15) จะเห็นได้ว่าสีเขี้ยวที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง เมื่อนำดอกไม้ประเภทต่าง ๆ มาพิจารณาล้วนแล้วแต่มีสีม่วงทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นดอกอัญชัน ดอกนิลอุบลหรือดอกบัวสีม่วง รวมทั้งดอกผักตบชวาซึ่งมีสีม่วงด้วย เนื่องจากความรู้และการเรียกชื่อสีของคนไทยสมัยกรุงสุโขทัยจะเรียกสีฟ้า สีม่วง และสีเขี้ยวเหมือนในปัจจุบันว่า “สีเขี้ยว” ด้วยกันทั้งหมด ต่อมาภายหลังจึงมีการจำแนกให้เรียกชื่อสีแตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ยังมี “สีเขี้ยวแวนนกยูง” ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับสีเขี้ยวปีกแมลงงูตรงที่เป็นสีเขี้ยวอมดำและมีความมันเงาเหมือนกัน แต่แตกต่างกันตรงที่สีเขี้ยวปีกแมลงงูมีลักษณะเป็นสีเขี้ยวเข้มอมดำสะท้อนเงา ขณะที่สีเขี้ยวแวนนกยูงเป็นสีเขี้ยวอ่อนอมดำ อย่างไรก็ตาม ยังมีสีเขี้ยวที่มีที่มาจากนกยูงอีก ได้แก่ “สีเขี้ยวสร้อยคอนกยูง” ปรากฏให้เห็นในร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ตอนที่พระนางผุสดีขอพรจากพระอินทร์ ซึ่งหนึ่งในพรเหล่านั้น ได้แก่ ขอให้พระชนงหรือคิ้วโก่งงามเขี้ยวดุจสร้อยคอนกยูง เป็นต้น และในเรื่องเดียวกันได้ปรากฏสีเขี้ยวอีกแบบหนึ่งเรียกว่า “สีเขี้ยวหลังปาด” ดังความว่า

“...อัมพวาผลมีพรรณเป็นสองสถาน บ้างก็เขียวปานประหนึ่งว่าหลังปาด...” (King Bhumibol Music Library Foundation 2014: 54) ซึ่ง “ปาด” หมายถึง สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำชนิดหนึ่งที่มีรูปลักษณะคล้ายกบ บริเวณหลังเป็นสีเขียวสดแล้วแต่สายพันธุ์ จึงถูกนำมาเปรียบเทียบกับสีผลมะม่วงดิบ

นอกจากนี้ ยังมีสีเขียวสดซึ่งมีที่มาจากแมลงอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า “สีเขียวปีกแมลงค่อมทอง” ซึ่งมีลักษณะเป็นสีเขียวอมเหลืองเหมือนกับสีของแมลงค่อมทอง อันเป็นหนึ่งในสีของมรกต อัญมณีสำคัญที่ถูกบรรยายไว้ในหนังสือ “ตำรานพรัตน์” ซึ่งพระนางเจ้าสุชุมาลมารศรี พระราชเทวี ทรงพิมพ์แจกในงานบำเพ็ญพระราชกุศลฉลองพระชนมายุครบ 60 พรรษา วันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2464 ระบุว่า

“...มรกตอันประกอบด้วยคุณเป็นอย่างกลางมีแก้ว
ประการ ประการหนึ่ง สีผลเขียวใสดังสีขนคอนกกระ
เหว่า ประการหนึ่ง สีผลดั่งตานกแขกเต้า ประการหนึ่ง
สีผลเขียวเหลืองดั่งใบจิก ประการหนึ่ง สีเขียวพรายดั่ง
แมลงค่อมทอง ประการหนึ่ง สีเขียวดั่งขี้ทอง ประการ
หนึ่ง สีเขียวดั่งใบข้าว ประการหนึ่ง สีดั่งใบโลด
ประการหนึ่ง สีดั่งใบแค ประการหนึ่ง สีเขียวแก่ดั่งงู
เขียวสังวาลพระอินทร์...”

(Boonnak 2016: 1 - 23)

และในหนังสือเล่มเดียวกันได้กล่าวถึงโทนสีเขียวอื่น ๆ ว่า

“...แลไฟทวยหุติยชาตินั้น จำพวกหนึ่งพิจารณาดูในผล
นั้นดั่งแหวहनกยูง จำพวกหนึ่งดั่งแสงแมลงคาเรือง
จำพวกหนึ่งดั่งพรรณดอกปริก..จำพวกหนึ่งพิจารณาดู
ในผลนั้นมีสีดั่งสีใบทองกวาวเขียวอ่อน จำพวกหนึ่งสี

14 | วารสารไทยคดีศึกษา ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2561)

เชียวเหลืองอ่อนดั่งงูเขียวปากปลาหลด จำพวกหนึ่งสี
ดั่งใบไผ่อ่อน จำพวกหนึ่งสีเขียวเจือแดงดั่งกาบไผ่อ่อน
อันเกิดได้เดือนหนึ่ง จำพวกหนึ่งสีดั่งดอกกล้วยฟ้า
บาน...จำพวกหนึ่งพิจารณาดูในผลนั้นมีสีดั่งปีกแมลง
ทับ จำพวกหนึ่งสีเหลืองสีเขียวเจือกันดั่งสีผลหมาก
สง...”

(Phayurawong 1921: 1 - 23)

ต่อมาคือ “สีเขียวไข่นกการเวก” หรือบางครั้งเรียกว่า “สีเขียวขึ้นนกการเวก” เป็นสีเขียวอมฟ้าที่เข้มและไปทางฟ้ามากกว่าสีเขียวไข่กา มีที่มาจากนกการเวก ซึ่งนกดังกล่าวจำแนกได้ออกเป็นสองจำพวก คือ นกที่มีอยู่จริงตามธรรมชาติและนกที่อยู่ในวรรณคดี สำหรับนกการเวกในวรรณคดีปรากฏการเรียกชื่อมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว โดยเรียกว่า “นกการวิก” เช่น “การวิกระวังวนกษณาล” ในสมุทรโฆษคำฉันท์ หรือบางครั้งก็เรียกว่า “นกกรวิก” เช่น ในไตรภูมิพระร่วง ส่วนนกการเวกที่มีอยู่จริงตามธรรมชาติเดิมที่ไม่ได้เป็นนกสายพันธุ์ที่ปรากฏในประเทศไทยมาก่อน แต่ได้นำเข้ามาจากต่างประเทศ มีต้นกำเนิดแถบนิวกินีชื่อว่านกแซวสวรรค์ หรือ “Bird Paradise” ปรากฏที่มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยหนังสือตำนานพระราชเสาะผู้ทรงที่รวบรวมไว้โดยพระยาราชอนุมาณ ระบุว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ออกแบบตรานกกวายุภักซ์เพื่อใช้ในวงราชการใหม่ แต่ในกรมเองไม่เคยเห็นนกชนิดนี้มาก่อน จึงทรงนึกถึงขนนกการเวกที่ใช้ปีกพระมาลาขึ้นมาได้ ทรงคิดว่านกกวายุภักซ์คงจะเป็นนกการเวก ความว่า

“...นกการเวกนั้นมีปีกติอยู่ในเมฆบนฟ้า กินลมเป็น
ภักษาหารตามที่ว่าพิสดารเช่นนั้น ก็เพราะนกชนิดนั้น
ในเมืองเราไม่มีและที่ว่ากินลมก็เพราะในเมฆไม่มี
อะไร จึงตรัสส่งไปต่างประเทศที่ส่งขนนกชนิดนั้นเข้า
มา ให้ส่งตัวนกเข้ามาถวาย จึงได้ตัวจริงเป็นนกยัดไส้มี
ขนติดบริบูรณ์เข้ามา ก็เป็นนกที่เรียกตามภาษาอังกฤษ
Paradise Bird ซึ่งที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษเช่นนี้ นี้ก็ว่า
แปลมาจากภาษาแขก ความก็ว่าเป็นนกฟ้าเราคงได้ฟัง
แขกเขาว่า จึงละเมอตามไป...”

(Revenue Department 1997: 2)

นอกจากนี้พระยาอนุমানราชธน ได้อธิบายว่า นกการเวก มีภาพวาดอยู่ใน
สมุดภาพสัตว์หิมพานต์ ที่หอสมุดวชิรญาณ เป็นนกที่มีหัว มือ และเท้าเหมือนครุฑ
ปีกอยู่ที่สองข้างตะโพก ขนหางยาวอย่างขนนกยูง ลักษณะขนหางคล้ายใบมะขาม แต่
บางแห่งวาดเป็นนกคอยาว หัวเหมือนนกกระทง ขนหางเป็นพวงเหมือนไก่ ขายาว
เหมือนนกกระเรียน (Meewongsom 2011: 2)

เขียวไข่นกการเวก เป็นสีเขียวอมฟ้าเหมือนกับเทอร์ควอยซ์ หรือพลอยขึ้นก
การเวก อัญมณีที่รู้จักกันมานานกว่า 5,000 ปีแล้ว ซึ่งคำว่า “เทอร์ควอยซ์” มาจากคำ
ในภาษาฝรั่งเศส “Pierre turquoise” หมายถึง หินตุรกี เนื่องมาจากครั้งแรกสุด
เส้นทางที่หินชนิดนี้เข้าสู่ยุโรป ผ่านมาทางประเทศตุรกีแล้วจึงจะเข้าสู่ยุโรป จึงมีการ
เรียกขานชื่อตามเส้นทางการค้านี้ อย่างไรก็ตาม มีบันทึกทางประวัติศาสตร์ระบุว่า
ไพลิน ชาวโรมัน เรียกหินที่มีสีฟ้าอ่อนว่า คอลเลียส (Collais) ซึ่งเชื่อว่าอาจเป็น
เทอร์ควอยซ์ คอลเลียสจึงเป็นอีกชื่อหนึ่งของพลอยชนิดนี้ ในบางครั้งมีการเรียกพลอย
ขึ้นกการเวกว่า “ราชวดี” มีที่มาจากการลงยาชนิดหนึ่งสำหรับเคลือบทองให้เป็นสี

16 | วารสารไทยคดีศึกษา ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2561)

ต่าง ๆ เช่น สีเขียว สีแดง และสีฟ้า สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลมาจากทมิฬ ซึ่งการลงยาสีพลอยขึ้นการเวกพบในเครื่องทองสมัยรัชกาลที่ 1 โดยหลอมสารเคลือบให้ละลายติดลงบนผิวของโลหะด้วยการให้ความร้อน เรียกว่า “ลงยาราชวดี” อย่างไรก็ตาม สีไข่นกการเวกเป็นที่รู้จักกันดีในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อครั้งเสด็จฯ ประพาสยุโรป ครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2450 พระองค์ทรงมีโอกาสเสด็จฯ ไปเมืองมอนติคาโล ปัจจุบันเป็นเมืองหลวงของประเทศโมนาโก ในพระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในเวลาเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป ครั้งที่ 2 พิมพ์ในงานพระเมรุพระศพพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร ณ วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อ พ.ศ. 2491 ความว่า

“...ถึงกรมดำรง ฉันได้ส่งของที่ระลึกมอนติคาโล คือ
เหรียญร้อยแครงที่เขาส่งมาให้เล่นเบี้ยกัน 3 เหรียญ
หม้อมูตรลงยา 4 หม้อ ตุ่มหูไข่นกการเวก 1 คู่...”

(Samkoset 1996: 27)

และบันทึกในพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงเจ้าจอมเอิบและเจ้าจอม ม.ร.ว. สดับ ความว่า

“...ตุ่มหูคู่นึงเป็นไข่นกการเวกเหมือนกัน ฉันได้ซื้อที่
เมืองนี้ส่งทางไปรษณีย์ให้สดับ...ฉันได้ส่งไปอีกคู่นึง
สำหรับให้เอิบจากปารีสรวมเป็นสองคู่นึง...”

(Sangwienwong 2014: 4)

ทำให้ได้ทราบว่าสีไข่นกการเวกเป็นสีเขียวอมฟ้าคราม ซึ่งสีชนิดนี้ในสมัยโบราณช่างไทยนิยมเรียกกันว่า “สีไข่มุก” หรือ “สีไข่นก” โดยมีประโยคคล้องจอง

ในการเรียกสีโทนดังกล่าวในหมู่ช่างไทยโบราณว่า “ผ่านคราม น้ำไหล ไช้ครุฑ” ไล่เรียงไปตามลำดับความอ่อนแก่ของสี สำหรับ “ผ่านคราม” คือ สีครามผสมขาว “น้ำไหล” คือสีครามที่ผสมขาวมากขึ้นให้อ่อนลงแล้วเจือด้วยสีเหลือง จะได้เป็นสีฟ้าอมเขียว บางครั้งเรียกว่า “สีเขียวคราม” เป็นที่มาของการเรียกชื่อนกชนิดหนึ่งซึ่งมีขนสีเขียวครามหรือเขียวอมฟ้าว่า “นกเขียวคราม” หากเพิ่มสีเหลืองให้มากขึ้นจะได้เป็นสีไข่มุก หรือที่ช่างไทยเรียกว่า “ไข้ครุฑ” ดังที่อาจารย์วีระธรรม ตระกูลเงินไทย ผู้เชี่ยวชาญเรื่องสีไทย อธิบายว่า

“...ดูไข่มุกก็ง่โครงเป็นหลัก สีจะออกฟ้าอมเขียว
เหมือนพลอยสีขึ้นการเวก หรือ turquoise บางที
เรียกสีไข้ครุฑ...”

(Thakulngernthai 2015: 1 - 2)

อย่างไรก็ตาม สีเขียวแบบที่มีความใกล้เคียงกับสีเขียวไข่มุกการเวก ได้แก่ “สีเขียวน้ำไหล” เป็นสีเขียวเจือฟ้าอ่อน เกิดจากการผสมระหว่างสีเขียวครามกับสีขาวและเจือด้วยสีเหลืองร่งเล็กน้อย โดยเปรียบเทียบจากสีน้ำที่สะท้อนสีฟ้า ถือเป็นสีที่ไม่ค่อยคุ้นหูคนในปัจจุบันมากนัก เนื่องจากการเรียกชื่อที่นิยมใช้กันในหมู่ช่างสมัยโบราณ ปรากฏการเรียกชื่อสีดังกล่าวในตำราช่างมงคล 10 ตระกูล ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ “คังโคยหัตถิ” มีกายเป็นสีน้ำไหลเนื่องจากเกิดใกล้กับแม่น้ำคงคา และปรากฏในลักษณะสีกายของตัวละครเรื่องรามเกียรติ์ตามแบบแผนการลงสีบนหัวโขน ได้แก่ พระสมุทรม มีกายสีน้ำไหล ถือเป็นเจ้าแห่งท้องทะเล ต่อมาได้แบ่งภาคมาเกิดเป็น นิลราช วานรฝ่ายเมืองชมพู ดังคำประพันธ์ที่ว่า

“...พานิลราชกร้าว ฤทธิไกร สีเช่นชลไหลใส สด
แพรวัว...”

(Fine Arts Department 1998: 12)

ขณะที่การเรียกชื่อสีเขียวยีกแบบซึ่งได้รับแรงบันดาลใจมาจากนกชนิดหนึ่งคือ “สีเขียวนกกะลิง” เป็นสีเขียวอ่อนแบบสีนกแก้ว มีที่มาจากนกกะลิงซึ่งจัดเป็นนกแก้วสายพันธุ์หนึ่งที่มีขนาดใหญ่ มีต้นกำเนิดในทวีปเอเชียแถบแคว้นอัสสัม ปากีสถาน เวียดนาม ลาว จีนตอนใต้ และในประเทศไทยทางภาคตะวันตกและภาคเหนือ ปัจจุบันเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ห้ามล่าหรือมีไว้ในครอบครอง ทั้งนี้ นกกะลิงปรากฏชื่ออยู่ในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง ได้แก่ กาพย์พระไชยสุริยาของสุนทรภู่ ความว่า “กะลิงกะกลางนางนวลนอนเรียง พระยาลอกลอเคียงเรียง” (Poompakphan 2013: 6) นอกจากนี้ เขียวนกกะลิงยังเป็นชื่อเรียกข้าวพื้นเมืองสายพันธุ์หนึ่งซึ่งหายากในประเทศไทย โดยข้าวสายพันธุ์นี้อยู่ในกลุ่มข้าวเจ้า กรมการข้าวได้รวบรวมเมล็ดพันธุ์ข้าวเขียวนกกะลิงได้จากเขตอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก โดยที่มาของชื่อเป็นการตั้งตามหลักการตั้งชื่อที่เกี่ยวข้องกับพันธุ์ข้าวหรือเมล็ดข้าว สันนิษฐานว่ามาจากส่วนใบและกาบใบข้าวที่มีสีเขียวเหมือนกับสีเขียวนลำตัวของนกกะลิง

ส่วนสีเขียวซึ่งมีที่มาจากการสังเกตสีสันบนหัวของสัตว์ปีกอีกชนิดหนึ่งคือ “สีเขียวหัวเปิด” มีลักษณะเป็นสีเขียวเข้มอมฟ้าเล็กน้อย ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าเกิดจากการเรียกสีเขียวของเปิดสายพันธุ์ใด แต่เปิดที่มีหัวสีเขียวเป็นลักษณะเด่นในประเทศไทย ได้แก่ เปิดหัวเขียว หรือเรียกว่า “เปิดแมลลาร์ด” อยู่ในวงศ์นกเป็ดน้ำ ตัวผู้บริเวณหัวและคอมีสีเขียวเข้ม ยิ่งในช่วงฤดูผสมพันธุ์ เปิดหัวเขียวตัวผู้จะมีหัวและคอช่วงบนเป็นสีเขียวสดใสและเป็นมันเงา ถือเป็นต้นสายพันธุ์ของเป็ดที่เลี้ยงเชิงพาณิชย์ในปัจจุบัน และมีบางส่วนเลี้ยงเป็นสัตว์สวยงาม ถือเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ปรากฏการกระจายพันธุ์ทั้งในทวีปอเมริกาเหนือ ยุโรป แอฟริกา และเอเชีย เข้ามาในประเทศไทยในฐานะนกอพยพ มีพฤติกรรมชอบอยู่รวมกันเป็นฝูง อาศัยอยู่ตามแหล่งน้ำทั่วไป (Kasetsart University 2016: 32) ต่อมาคือ “เปิดพันธุ์ปากน้ำ” ลักษณะเด่นคือมี

สีเขี้ยวเข้มที่หัวและลำตัว มีต้นกำเนิดจากประเทศจีน เผยแพร่เข้ามาผ่านชาวจีนอพยพในจังหวัดสมุทรปราการตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ชาวจีนได้นำเปิดสายพันธุ์ดังกล่าวมาเพาะเลี้ยงเพื่อจำหน่ายขยายวงกว้างเข้ามาสู่กรุงเทพมหานครก่อนช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ถือเป็นเปิดสายพันธุ์ที่นิยมเลี้ยงกันมากในเขตปากอ่าวไทย ได้แก่ จังหวัดสมุทรปราการ สมุทรสาคร ฉะเชิงเทรา และชลบุรี ต่อมาคือ “เปิดไข่นครปฐม” ตัวผู้มีหัวสีเขี้ยวเข้ม เป็นเปิดพันธุ์พื้นเมืองที่ใกล้สูญพันธุ์ สถาบันวิจัยและพัฒนาสัตว์ปีกแห่งชาติได้รวบรวมพันธุ์มาจากชายแดนภาคใต้ โดยเป็นฝูงสุดท้ายที่รวบรวมได้เมื่อ พ.ศ. 2533 ปัจจุบันมีการวิจัยด้านพันธุกรรมและพัฒนาสายพันธุ์ของเปิดชนิดนี้ อากกล่าวได้ว่า คำเรียกสีเขี้ยวหัวเปิดเกิดจากการนำเอาเปิดสายพันธุ์ที่มีหัวสีเขี้ยวเข้มเข้ามาเพาะเลี้ยงในประเทศไทยหรือเกิดจากนกเปิดน้ำอพยพจากต่างถิ่นเข้ามาพำนักชั่วคราวในประเทศไทย ทำให้ถูกนำสีของหัวเปิดมาเทียบเคียงกับสีเขี้ยวเข้มชนิดนี้ (Bureau of Animal Husbandry and Genetic Improvement 2015: 2)

การเรียกชื่อสีเขี้ยวอีกแบบซึ่งมีที่มาจากสัตว์อีกชนิด ได้แก่ “สีเขี้ยวกะเลียว” มีที่มาจากสีของม้า โดยพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของ “กะเลียว” ไว้ว่า สีเขี้ยวอมดำ มีที่มาจากชื่อของไม้ล้มลุกชนิดหนึ่งคือ “ต้นกะเลียว” ซึ่งมีผลสีเขี้ยวอมดำ บ้างก็เรียกว่า “ว่านนางแลว” โดยในวรรณคดีเรื่องราชาธิราช ได้มีการกล่าวถึงพืชดังกล่าวว่า “อย่าให้พร้อมมูลกันได้ แล้วพองหนีไปป่ากะเลียวนั้นเกิด” (Thai Language Institution, Department of Education 1997: 10) ส่วนใหญ่นิยมเรียกชื่อม้าที่มีสีเขี้ยวอมดำหรือเป็นสีลานทั้งตัวว่า “ม้าสีกะเลียว” ปรากฏการเรียกชื่อนี้อยู่ในวรรณกรรมของไทยหลายเรื่อง ได้แก่ สังข์ทอง ตอน ตีคลี หลังจากพระสังข์กราบทูลอาสาตีคลี แล้วขอม้าสำหรับขี่ตีคลีจากท้าวสามล ดังคำประพันธ์ที่ว่า “ข้าเห็นพาสีกะเลียว มาเที่ยวกินถั่วริมรั้วไร่ ท่วงทีซี้ซั้วจะว่องไว ขอพระองค์จงให้ไปจับมา” (Thongkhamsuk 2012: 32) ส่วนเรื่องขุนช้างขุนแผน

ตอน พลายชุมพลแต่งตัว ได้กล่าวถึงม้าสีกะเลียวอันเป็นม้าของพลายชุมพลที่พระยาสุโขทัยแนะนำให้ ซึ่งเป็นม้าพยศ แต่ปราดเปรียวมาก พลายชุมพลจึงเสกหญ้าให้ม้ากิน แล้วลองขี่ขึ้นได้อย่างแคล่วคล่องว่องไว ดังบทกลอนที่ว่า

“...ขุนแผนขี่สีหมอกออกกล่าวพอง ชุมพลขึ้นกระเลียว
ผยองนำโยธา...เมื่อเอ๋ยเมื่อนั้นเอ๋ย ชุมพลชาญชัยใจ
กล้า เห็นพระไวยลั่นฤทธิ์คิดระอา ชับกะเลียวเชียวกล้า
ระเข้าไป...ตาเห็นว่าได้แต่อ้ายกะเลียว มันประเปรียว
หนักหนาอ้ายม้าผี...และ...เมื่อเอ๋ยเมื่อนั้นเอ๋ย พลาย
ชุมพลเห็นไฟมาใกล้ถึง เหล่าพลหุนผีหนีอึง กลับ
กะเลียวโลดทะลิ่งมาหน้าพล...”

(Fine Arts Department 2013: 3)

ขณะที่ในลิลิตตะเลงพ่ายได้จำแนกม้าออกเป็น 7 ตระกูล ประกอบด้วย ม้าแดง, ม้าดำ, ม้าเขียวหรือสีปลิง, ม้ากะเลียว, ม้าผ่านแซม, ม้าขาว และม้าสีพ่าย ดังคำประพันธ์ที่ว่า

“...ลำและหาญท้าวฮึก ล้วนและศึกและทรง พงศ์สินธพ
พาชี สีแดงดำขำเขียว ลางกะเลียวหลายหลาก มากม้า
ผ่านม้าแซม แกมม้าขาวม้าพ่าย รายเรียงเคียงแข่งคู่
ครบเจ็ดหมู่เจ็ดพงศ์...”

(Sangmanee 2014: 4)

ส่วนเรื่องพระอภัยมณี ตอน ศรีสุวรรณรบท้าวอุเทน ของสุนทรภู่ ได้กล่าวถึงม้าสีกะเลียวไว้ว่า

“...ขอแต่ผ้าพาสีสีต่างๆ เป็นลืออย่างชาวเขียวกะเลียว
เหลือง ที่เคยศึกฝักสันทัดไม่ขัดเคือง ประดับเครื่อง
สำหรับรบให้ครบครัน...”

(Wattanayon 1924: 56)

ส่วนในบทพระราชนิพนธ์ “ไกลบ้าน” ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เมื่อครั้งเสด็จประพาสประเทศนอร์เวย์ ได้กล่าวถึงผ้าสีกะเลียว
ไว้ในพระราชหัตถเลขา ฉบับที่ 30 ความว่า

“...ผ้าเมืองนี้รูปร่างแปลก...แต่ไม่เห็นมีสีอื่นนอกจากสี
กะเลียว แก่บ้างอ่อนบ้าง ไม่ใช่แต่ในขบวนเสด็จของเรา
พบตามทางก็เป้นเช่นนั้นทั้งสิ้น...”

(Her Royal Highness Niphanoppadol 1923: 14)

จึงกล่าวได้ว่า สีกะเลียวน่าจะเรียกกันมาตั้งแต่ก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
นอกจากจะใช้เรียกสีของผ้าแล้ว ยังปรากฏการเรียกสีดังกล่าวกับวัวและสุนัขอีกด้วย
ส่วนอีกโทนสีเขียวซึ่งมีที่มาจากผ้าเช่นกัน ได้แก่ “สีเขียวขี้ม้า” ยังคงปรากฏการ
เรียกชื่อสีนี้กันอยู่ในปัจจุบัน มีลักษณะเป็นสีเขียวอมเทาคล้ายกับสีมูลของม้า ซึ่งส่วน
ใหญ่นิยมใช้ในวงการทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทหารบก เนื่องจากมีคุณสมบัติในการ
พรางตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ปรากฏหลักฐานการใช้สีดังกล่าวในประเทศอังกฤษมา
ตั้งแต่คริสต์ศักราช 1892 และได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในช่วงสงครามโลกครั้งที่
2 จากกองทัพของสหรัฐอเมริกา ซึ่งชื่อเดิมของสีเขียวขี้ม้าในภาษาอังกฤษคือ
“Drab” นอกจากนี้ ยังเรียกสีเขียวขี้ม้าว่า “สีเขียวสมอ” อีกด้วย เนื่องจากนำไป
เทียบเคียงกับสีของผลสมอจีนที่มีลักษณะสีคล้ายคลึงกัน สมัยก่อนคนไทยย้อมสี
เสื้อผ้าให้กลายเป็นสีขี้ม้าจากผลและเปลือกของต้นสมอพิเภก (Thai Junior

Encyclopedia by Royal Command of His Majesty the King Volume 1
1995: 25)

อย่างไรก็ตาม ยังมีสีเขียวอีกแบบหนึ่งซึ่งคล้ายคลึงกับสีขี้ม้าและสีสมอ คือ “สีเขียวก้ามปู” มีลักษณะสีเขียวอมดำ เป็นสีกายของตัวละครในวรรณคดีรามเกียรติ์ คือ “โชติมุข” ซึ่งสีดังกล่าวเทียบเคียงจากสีของต้นก้ามปู อันเป็นไม้ยืนต้นชนิดหนึ่งที่พบเห็นได้ทั่วไป ทั้งนี้ การแพร่กระจายต้นก้ามปูเข้ามาในประเทศไทยมีที่มา 3 แหล่งแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ ที่มาแรก ก้ามปูต้นแรกในประเทศไทยปลูกอยู่ภายในโรงเรียนอัสสัมชัญราว พ.ศ. 2428 โดยบาทหลวงรอมิเอล ซึ่งเป็นนักบวชที่อยู่ในวัดอัสสัมชัญ เป็นผู้นำสายพันธุ์มาจากเมืองไซ่ง่อน ประเทศเวียดนาม ต่อมาภายหลังเป็นที่แพร่หลายและนิยมปลูกเป็นไม้ยืนต้นเพื่อให้ร่มเงา อีกที่มาหนึ่งระบุว่า เอช สเลด (Mr. H. Slade.) อธิบดีกรมป่าไม้คนแรกได้นำพันธุ์จากประเทศเมียนมามาปลูกเป็นครั้งแรกในที่ทำกรป่าไม้เขตเชียงใหม่ ราว พ.ศ. 2443 ต่อมาจึงได้นำไปปลูกตามถนนในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดอย่างแพร่หลาย

และที่ล่าสุดท้ายจากหนังสือ เรื่อง “ปกิณณกะในรัชกาลที่ 5” โดยนายแพทย์ นวรัตน์ ไกรฤกษ์ เรื่อง “เสด็จประพาสชวา” ระบุว่า เจ้าคุณพ่อเล่าให้ฟังว่าท่าน ประสบโชคได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประพาสชวา 2 ครั้ง คือเมื่อ ร.ศ. 115 (พ.ศ. 2439) ขณะที่ท่านมีบรรดาศักดิ์เป็นนายสุจินดา หุ้มแพร และเมื่อ ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444) ขณะที่ท่านเป็นเจ้าหมื่นสรรพรพ็ธภักดี ได้เล่าถึงการเสด็จชวา ร.ศ. 115 ว่า จากการเสด็จประพาสชวาครั้งนี้ ได้มีสิ่งซึ่งออกงามสำเร็จตามเข้ามายังกรุงเทพมหานครด้วย คือ ต้นไม้ชนิดหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงนำเมล็ดเข้ามาเพาะ ปรากฏว่าขึ้นงอกงามเร็ว มีกิ่งก้านแตกสาขาออกไปมาก จึงพระราชทานชื่อให้ใหม่ว่าต้นก้ามปู ขณะนี้มีอยู่ทั่วประเทศ ใช้เป็นประโยชน์ นอกจากให้ความร่มเย็นแล้ว ยังเป็นที่สำหรับปล่อยตัวครั้งเป็นอย่างดี” (Pattanapat 2002: 21) จึงสันนิษฐานได้ว่าคำเรียกชื่อสีก้ามปูน่าจะเกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา แต่ในช่วงแรกที่น่าเข้ามาปลูกไม่ได้เรียกว่าต้นกำมปู แต่เรียกว่า “ต้นกุ่มกำมคราม” ตามข้อมูลที่เป็นพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน ร.ศ. 128 และทรงสั่งให้ปลูกริมถนนพญาไทใน พ.ศ. 2452 (Chulasai & Chotiphanit 2000: 46 - 51) ส่วนคำเรียกสีอีกคำที่มีความคล้ายคลึงกับสีกำมปู คือ “สีกำมปูสุรา” ไม่ได้อยู่ในหมู่สีเขียว แต่เป็นคำเรียกสีในหมู่สีแดง มีลักษณะเป็นสีแดงอมส้ม อย่างไรก็ตาม ยังมีสีเขียวเข้มอมดำอีกแบบที่เรียกว่า “สีเขียวมอ” โดยคำว่า “มอ” เป็นศัพท์เทคนิคของช่างไทยสมัยโบราณในการผสมสีดำเข้ากับสีอื่น ทำให้สีที่ถูกต้องผสมมีความหม่นลง ถ้าผสมสีขาวจะเรียกว่า “มอหมึก” แต่ไม่ทั้งหมดที่จะถูกเรียกว่ามอ เช่น สีดำเจือสีแดง เรียกว่า สีแดงตัด เป็นต้น (Pittayamethi 2008: 42)

สำหรับที่มาของการเรียกชื่อสีเขียวจากแมลงอีกชนิดหนึ่ง คือ “สีเขียวปีกแมลงทับ” ลักษณะเป็นสีเขียวแวววาวอมฟ้าและเหลือง ตามสีสันของแมลงชนิดนี้ที่มีความโดดเด่น สำหรับแมลงทับชนิดที่พบในประเทศไทยมีอยู่ 2 ชนิด ที่พบได้บ่อยที่สุด คือ แมลงทับกลมขาเขียว พบมากในภาคกลาง และแมลงทับกลมขาแดง พบมากในภาคอีสาน ซึ่งทั้ง 2 ชนิดต่างกินใบอ่อนของต้นมะขามเทศเป็นอาหาร และมีสีเขียวเหลือบทองเป็นมันแวววาวทั้งคู่ ปกติพบแมลงทับเพียงปีละครั้งในช่วงฤดูเข้าพรรษาระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงตุลาคม จะเห็นได้ว่า งานศิลปะของไทยในอดีตมีอยู่ไม่น้อยที่ใช้ปีกแมลงทับสีเขียวเหลือบฟ้าหรือสีทองแดงเหลือบเหลืองมาเป็นส่วนประกอบตกแต่ง เช่น ใช้ปีกลงบนผ้าสไบ เนื่องจากปีกแมลงทับมีคุณสมบัติที่เหนียวสามารถตัดเป็นเส้นใหญ่ๆ ได้ตามความต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในโครงการพระราชดำริศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างไทย-จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พระบรมราชินีนาถ (Thai Junior Encyclopedia by Royal Command of His Majesty the King Volume 1 1995: 65) มีที่มาเมื่อครั้งพระองค์ได้ทอดพระเนตรผ้าทรงสะพักของสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี

พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า อายุกว่าร้อยปีในพระที่นั่งวิมานเมฆ แม้ผืนผ้าจะเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลาแต่ความงามของปักแมลงทับที่นำมาประดับยังคงสวยงามด้วยสีที่มีความเหลือบมันวาว ทำให้ทรงทราบว่าคนไทยมีภูมิปัญญาในการนำปักแมลงทับมาประดับตกแต่งเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย พระองค์จึงมีพระราชดำริให้ชาวบ้านศึกษาวงจรชีวิตของแมลงทับ เนื่องจากแหล่งอาหารตามธรรมชาติถูกทำลาย ทำให้แมลงทับลดจำนวนลงเรื่อย ๆ และมีพระราชดำริให้สถาบันสิริกิติ์ มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ นำปักแมลงทับมาใช้กับงานหัตถกรรมศิลปาชีพ ด้วยการทดลองใช้ปักแมลงทับตกแต่งตัวนกที่ทำจากไม้แกะสลัก มีเทคนิคตัดปักแมลงทับเป็นเส้นเล็กลงไป และสอดสลับลายกับย่านลิเภา (Anantasook 2009: 4)

ทั้งยังโปรดเกล้าฯ ให้ตกแต่งประดับปักแมลงทับบนฉลองพระองค์ ที่ตัดเย็บด้วยผ้าไหมหางกระรอกด้วย เพื่อนำออกเผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2530 เนื่องในวโรกาสหม่อมคุณเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ โดยงานดังกล่าวต้องใช้ความประณีตพิถีพิถันในการคัดแยกน้ำหนักรังของปักแมลงทับแต่ละปักให้เสมอกันเป็นกลุ่ม รวมทั้งใช้ส่วนศีรษะและลำตัวที่อยู่ใต้ท้องด้วย จากนั้นนำไปตัดแต่งตามรูปทรงที่ต้องการแล้วติดประดับที่ชิ้นงาน ซึ่งปักแมลงทับเหล่านี้ต้องเป็นแมลงทับที่ตายเองตามวงจรชีวิตในธรรมชาติเท่านั้น เพราะสีที่ปักรวมทั้งความมันวาวและสีเหลือบจะมีความคงทนถาวร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเน้นย้ำให้ชาวบ้านเก็บเฉพาะตัวแมลงทับที่ตายตามธรรมชาติตกอยู่ตามพื้นดินมาใช้งาน เพื่อรักษาพันธุ์แมลงทับไม่สูญหายไปจากป่าของประเทศไทย ซึ่งสถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้รับสนองพระราชดำรินี้ จึงเกิดโครงการอนุรักษ์แมลงทับในประเทศไทย โดยมีนักวิชาการด้านกีฏวิทยาเริ่มต้นวิจัยเกี่ยวกับแมลงทับมาตั้งแต่ พ.ศ. 2535 (Pancheun 2016: 2)

ที่มาของคำเรียกชื่อสีเขียวแบบไทยโบราณจากพืช

นอกจากสัตว์ชนิดต่าง ๆ จะเป็นที่มาของการเรียกชื่อหมู่สีเขียวแล้ว พืชและต้นไม้ก็ถือว่าเป็นที่มาสำคัญของการตั้งชื่อให้แก่เฉดสีกลุ่มนี้เป็นจำนวนมาก เพราะเมื่อกล่าวถึงสีเขียวหลายคนต้องนึกถึงธรรมชาติและสีเขียวจริงของต้นไม้ใบหญ้า ดังนั้น การเรียกชื่อสีเขียวขั้นพื้นฐานที่สุดซึ่งคนไทยพึงระลึกหรือเทียบเคียง ย่อมได้แก่ “สีเขียวใบไม้” มีลักษณะออกไปทางเขียวอ่อน คนในสมัยโบราณนำมากำหนดเป็นสีเพื่อการแต่งกายให้เกิดความเป็นสิริมงคลในชีวิต เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามเหมือนกับใบไม้ ดังที่หม่อมเจ้าจงจิตรถนอม ดิศกุล ได้บรรยายไว้ในบันทึกความทรงจำของท่านว่า “วันอาทิตย์ทรงผ้าลายสีลิ้นจี่ ทรงสะพักแพรสีโคก หรือทรงผ้าสีเขียวใบไม้” (Disakul 1978: 31) จะเห็นได้ว่า “สีโคก” และ “สีใบไม้” เป็นสีเขียวเหมือนกัน แต่มีความแตกต่างกันตรงที่สีโคกจะมีลักษณะเป็นสีเขียวอ่อนเจือหม่น ขณะที่สีเขียวใบไม้จะเป็นสีเขียวอ่อนสดมากกว่า ทั้งนี้ บทละครเรื่อง “สาวเครือฟ้า” พระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ได้กล่าวถึงสีโคกไว้ว่า “ทาน้ำอบปรบแป้งสารภี นุ่งชิ้นสีโคกสพักชมพูหู่ เสื้อหลวมบางอย่างใหม่ ลูกไม้พู่ เข้มกลัดกลัดอุระดูลออ” (Tungkaseranee 1974: 27) ส่วนในสวัสดิศึกษาของสุนทรภู่ได้เขียนถึงสีโคกว่า “วันอาทิตย์สิทธิเจิมเฉลิมโชค สไปโคกทรงแดงอ่าสถามล” (Songthong 2008: 1) และในเรื่องสี่แผ่นดินระบุว่า “วันอังคารนุ่งสีปูนหรือม่วงเมืงมะพร้าว แล้วห่มโคก หรือถ้านุ่งโคกหรือเขียวอ่อนต้องห่มม่วงอ่อน” (Supaseripap 2000: 17) ขณะที่ กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน ของรัชกาลที่ 2 ได้เอ่ยถึงสีสันของอาหารว่ามีสีโคก คือ “สังขยาหน้าตั้งไข่ ข้าวเหนียวใส่สีโคกแสดงเป็นนัยไม่เคลือบแคลง แจ้งว่าเจ้าคร่ำโคกเหลือ และสังขยาหน้าไข่คั้น เคยมี แกมกับข้าวเหนียวสี โคกยอม” (Fine Arts Department 1998: 43) ซึ่งมีที่มาของสีโคกเกิดจากการเทียบเคียงกับสีของต้นโคก เดิมคนไทยเรียกชื่อต้นไม้ชนิดนี้ว่า “ต้นอโคก” ตามชื่อภาษาสันสกฤตที่ใช้อยู่ในอินเดีย ซึ่งหมายถึงความรักและความสุข

ต่อมาเปลี่ยนเป็นโคกตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ตอนหนึ่งว่า “แลแบ่งให้ทำศาลา ขุดบ่อบางโขมด ตำบลบ่อโคกนั้น ขุดบ่อริมต้นโคก จึงให้ชื่อบ่อโคก” ส่วนในนิราศภูเขาทอง ของสุนทรภู่ได้บรรยายถึงต้นโคกไว้ว่า “เห็นโคกใหญ่ใกล้น้ำระกำแฝง ทั้งรักแสมสวาดประหลาดเหลือ” (Thai Junior Encyclopedia by Royal Command of His Majesty the King Volume 29 2005: 41)

นอกจากนี้ ยังมีสีเขียวที่ได้มาจากยางไม้ เรียกว่า “สีเขียวรงกา” ซึ่งรงถือเป็นพืชที่ให้ยางไม้สำหรับนำมาผลิตเป็นสีได้ทั้งหมด 2 ประเภท คือ ต้นรงทองให้ยางไม้อันเป็นที่มาของ “สีเหลืองรง” ขณะที่ต้นรงกาให้ยางไม้อันเป็นที่มาของ “สีเขียวรงกา” เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ที่พบมากในประเทศไทย กัมพูชา และศรีลังกา สำหรับประเทศไทยปลูกมากบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือและจังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด โดยคุณสมบัติของรงอีกชนิดหนึ่งคือใช้ทำบริเวณส่วนที่จะปิดทองคำเปลวในภาพจิตรกรรมไทยก่อนที่จะทาสีเพื่อช่วยให้ปิดทองได้ง่ายและสนิทมากขึ้น ทองจะเรียบเนียนเป็นเงาไม่เป็นคลื่น สามารถตัดเส้นพู่กันบนแผ่นทองได้ดีและยังช่วยหนุนขณะที่ทองคำเปลวเกิดเป็นตามดหรือมีรูรั่วเล็ก ๆ เมื่อปิดทองลงไปบนพื้น

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมซึ่งมีข้าวเป็นผลผลิตทางการเกษตรหลักที่ใช้ทั้งบริโภคภายในประเทศและเพื่อการส่งออกมานาน คนไทยจึงนำสีเขียวของใบข้าวมาใช้เรียกชื่อสีเขียวอ่อนอมเหลืองว่า “สีเขียวใบข้าว” ดังเห็นได้จากเพลงพื้นบ้านที่ชาวนาใช้ร้องเกี่ยวพาราสีกันในระหว่างเก็บเกี่ยวผลผลิตว่า “เจ้าเขียวใบข้าว พี่รักเจ้าสาวจริงเอย..พ่อเขียวใบพลวง อย่ามาห่วงเลยเอย” (Weerawong 1994: 5) ส่วน “สีเขียวใบพลวง” มีลักษณะเป็นสีเขียวสดอมเหลืองคล้ายกับสีของใบตอง จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ตองตึง” เป็นชื่อของต้นไม้ชนิดหนึ่ง เรียกว่า “ต้นพลวง” คนสมัยก่อนนิยมใช้มุงหลังคาและทำฝากระท่อม อย่างไรก็ตาม นอกจากต้นข้าวที่นำมาใช้เทียบเคียงกับสีเขียวใบข้าวแล้ว ต้นกล้วยก็

ถือเป็นพืชอีกชนิดหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนไทยมาช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ใบของต้นกล้วยที่คนไทยเรียกว่า “ใบตอง” ซึ่งคำว่า “ตอง” เป็นคำที่ในภาษาเขมรหมายถึงสีเขียว อันเป็นที่มาของการเรียกชื่อ “สีเขียวตอง” เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่าเป็นสีที่คล้ายคลึงกับใบตองหรือใบกล้วย แต่ถ้าเป็นสีตองที่ออกไปทางเขียวอ่อนมากจะเรียกว่า “สีตองอ่อน” สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาในการจำแนกและเทียบเคียงสีต้นกล้วยของคนไทยว่ามีความแตกต่างกันระหว่างใบกล้วยที่เพิ่งเจริญงอกงามกับใบกล้วยที่ออกใบเต็มที่แล้ว นอกจากนี้ ยังแยกย่อยสีของใบกล้วยกับก้านกล้วยออกจากกันอีกด้วย เห็นได้จากการเรียกชื่อ “สีก้านตอง” ซึ่งเป็นสีเขียวอ่อนแกมขาวตามลักษณะของสีก้านใบต้นกล้วย ถูกนำมาใช้เรียกนกสีเขียวชนิดหนึ่ง เรียกว่า “นกเขียวก้านตอง” เป็นนกขนาดเล็กในตระกูลนกเกาะคอน มีถิ่นกำเนิดอยู่ในอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่มาของชื่อนกเขียวก้านตองเกิดจากลักษณะทางกายภาพของตัวเอง ในภาษาไทยมีความหมายตรงตัวคือหมายถึงนกที่มีสีเขียวแบบก้านของใบตองกล้วย ส่วนในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Leaf Bird” แปลว่าเป็นนกที่มีสีเขียวดังใบไม้ นอกจากนี้ ในชื่อสกุลของชื่อวิทยาศาสตร์ซึ่งเรียกว่า “Chloropsis” มาจากรากศัพท์ภาษากรีก คือ “Chlor” แปลว่า สีเขียว และ “opsi” แปลว่า การปรากฏ รวมความหมายคือ “นกที่มีสีเขียว” (Suparatwiron 1999: 35)

ขณะที่ต้นมะลิซึ่งเป็นพืชอีกชนิดหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนไทยทั้งในด้านศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีก็ถูกนำมาใช้เรียกชื่อสีเขียวเช่นกัน กล่าวคือ “สีเขียวก้านมะลิ” เป็นสีเขียวอ่อนแกมขาว ถูกนำมาใช้เรียกวรรณะหรือสีของพระเครื่อง ดังบัญญัติไว้ในหนังสือพระเครื่องชุดเบญจภาคี ระบุว่า ตระกูลพระสมเด็จมีทั้งหมด 12 วรณะ ประกอบด้วย สีน่านม, สีจำปี, สีงาช้าง, สีดินดิบ, สีน้ำข้าว, สีขี้เถ้า, สีลาน, สีมะกอกสุก, สีเมล็ดพิทูล, สีพิทูลแห้ง และสีก้านมะลิ (Siam Buddhist Amulet Preservation Club 2013: 56) นอกจากนี้ เขียวก้านมะลียังใช้เรียกอัญมณีประเภทเขียวส่อง ส่วนมากจะเป็นพลอยสีเขียวเข้มอมดำ แต่ถ้าเป็น

สีเขียวมะลิจะเรียกว่า “สีเขียวกำมะลิ” ปัจจุบันพบได้มากตามแหล่งพลอยธรรมชาติที่ตำบลบางกะจะ จังหวัดจันทบุรี สำหรับพืชอีกชนิดหนึ่งซึ่งเป็นที่มาของการเรียกชื่อสีเขียว ได้แก่ “สีเขียวมะกอก” มีลักษณะเป็นสีเขียวอ่อนอมน้ำตาล เกิดจากการผสมระหว่างสีเหลืองรงกับสีคราม และสีเสนเล็กน้อย ทั้งนี้ เมื่อเอ่ยถึงคำว่า “มะกอก” สามารถจำแนกได้ออกเป็น 3 สายพันธุ์หลัก กล่าวคือ มะกอกน้ำ เป็นพืชที่เติบโตบริเวณใกล้แหล่งน้ำในพื้นที่ราบต่ำ ผลมีลักษณะเรียวยาวและเป็นสีเขียวอ่อนค่อนข้างมัน ส่วนมากมักนำมาแปรรูปเป็นมะกอกดอง ต่อมาคือ “มะกอกฝรั่ง” หรือเรียกว่า “มะกอกดอง” เป็นไม้ยืนต้นในเขตร้อน ผลมีขนาดใหญ่กว่ามะกอกน้ำ นิยมรับประทานสด และมะกอกออลิฟ เป็นมะกอกชนิดที่นำมาทำน้ำมันมะกอก เป็นพืชท้องถิ่นในแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ผลเล็กเท่านิ้วหัวแม่มือ เมื่อผลดิบมีสีเขียว แต่เมื่อผลสุกจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลแดง เมื่อพิจารณาจากโหนดสีเขียวมะกอกกับผลของมะกอกทั้ง 3 ชนิดแล้ว สันนิษฐานได้ว่าเป็นมะกอกน้ำ เนื่องจากเปลือกมีโหนดสีใกล้เคียงกับคำเรียกสีดังกล่าวในปัจจุบัน นอกจากนี้ มะกอกยังเป็นพืชที่มีความสัมพันธ์กับการเรียกชื่อเมืองหลวงของประเทศไทยอีกด้วย นั่นคือ “บางกอก” โดยในบันทึกของลาลูแบร์ได้ระบุว่า ต้นไม้ที่มีความสวยงาม กลางคืนมองดูแล้วเหมือนกับใบเงิน ข้างหลังเป็นใบสีเงิน ลูกรับประทานได้ นั่นคือต้นมะกอก คนจีนที่เข้ามาค้าขายถามชาวบ้านว่า “นี่บ้านอะไร” ชาวบ้านเรียกว่า “บางปะกอก” เนื่องจากมีต้นมะกอกน้ำขึ้นอยู่มาก คนจีนพูดว่า “มองกอก” ส่วนฝรั่งพูด “มองกอก” ไม่ชัดเจน แต่ออกเสียงเป็น “บางกอก” (The Office of Continuing Education 2013: 43)

สีเขียวที่มีความใกล้เคียงกับสีเขียวมะกอกเกิดจากพืชอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า “สีเขียวไพล” มีลักษณะเป็นสีเขียวมะลิ มีที่มาจากชื่อต้นไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ต้นและใบคล้ายกับขิง ซึ่งที่มาของชื่อสีไพลเกิดจากส่วนเหง้าที่มีสีเหลืองอมเขียว ในอดีตสีไพลถูกกำหนดให้เป็นสีเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของชนชั้นเจ้านาย เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานสีประจำกระทรวงแก่เจ้ากระทรวงต่าง ๆ เมื่อ พ.ศ. 2413 ภายหลังจากมีเครื่องแบบสำหรับแต่งตัวทหารมหาดเล็กขึ้นในราชสำนักแล้ว ทรงมีพระราชดำริให้มีเครื่องแบบสำหรับฝ่ายพลเรือนแต่งเข้าเฝ้าในเวลาปกติด้วย โดยให้แต่งเสื้อแพรสีต่างกัน คือ เจ้านายใส่สีไพล ส่วนอาลักษณ์กับโหรใส่สีขาบ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังถูกนำมาใช้เรียกชื่อนกหลากหลายชนิด ได้แก่ นกตี๊ดหลังสีไพล, นกอัญชันอกสีไพล, นกกระจ้อยสีไพล และนกปรอดสีไพล เป็นต้น เนื่องจากขนของนกเหล่านี้มีสีสันทคล้ายคลึงกับสีเหง้าของต้นไพล ในทางตรงกันข้ามหากเป็นสีไพลอมดำ จะเรียกว่า “สีไพลเนา” เพื่อจำแนกความแตกต่างจากสีไพลทั่วไปตรงที่มีความเข้มมากกว่า มีลักษณะคล้ายกับเหง้าของไพลที่เนาเสียแล้ว (Chao Phya Abhaibhubejhr Hospital 2016: 53)

ต่อมาคือ “สีเขียวมะพูด” เป็นสีแบบลูกมะพูดที่ยังดิบอยู่ในสมัยก่อนมะพูดเป็นพันธุ์ไม้ที่นำเปลือกกล้าต้นมาใช้ย้อมสีเส้นไหมในแถบจังหวัดสุรินทร์และกัมพูชา เนื่องจากมะพูดที่สุกแล้วจะให้สีเหลืองคล้ายสีเหลืองดอกบวบ หรือสีเหลืองดอกคูณ จึงใช้ทำเป็นแม่สี เช่น เมื่อต้องการเส้นไหมสีเขียว นำเส้นไหมมาย้อมด้วยเปลือกมะพูดก่อนจึงย้อมทับด้วยคราม มะพูดเป็นต้นไม้ที่คนสมัยโบราณนิยมปลูกไว้ในบริเวณบ้านทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ถือเป็นารกแก้เคล็ดเพื่อหวังให้ลูกหลานเป็นคนช่างพูดช่างเจรจาในสิ่งที่ดีงาม ส่วนคนมอญมีความเชื่อว่าถ้าลูกเกิดมาต้องเอาใบมะพูดมากรอกใส่หน้าเป็นพิธีกรรมเพื่อป้องกันไม่ให้ลูกเป็นใบ้ (Mankalakhupt & Reungrangsri 1996: 74)

ขณะที่สีเขียวโทนอ่อนอีกแบบหนึ่งซึ่งมีที่มาจากพืชเช่นกัน ได้แก่ “สีเขียวไม้ไผ่” ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเริ่มเรียกชื่อหรือเทียบเคียงเมื่อใด แต่การใช้ประโยชน์ของไม้ไผ่ถือเป็นวัฒนธรรมร่วมของผู้คนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาเป็นเวลายาวนาน ทั้งประโยชน์สำหรับการก่อสร้างที่อยู่อาศัย เป็นอาหาร ยารักษาโรค การประกอบพิธีกรรม และวัฒนธรรมการจักสาน ดังนั้น จึงเป็นภูมิปัญญาในการสังเกต

สิ่งแวดล้อมรอบตัวของคนไทยในอดีตที่ชีวิตมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับต้นไม้ตั้งแต่เกิดจนตาย (Wongtej 2015: 21) นอกจากนี้ยังมี “สีถั่วเขียว” ซึ่งเป็นเฉดสีเขียวอ่อนอีกแบบหนึ่งที่ใกล้เคียงกับธัญพืชชนิดนี้ คนไทยนิยมใช้ในการประกอบอาหารหวานเป็นหลัก โดยระบุชื่อสีดังกล่าวไว้ในวรรณกรรมบันทึกความทรงจำของหม่อมเจ้าจงจิตรถนอม ดิศกุล เกี่ยวกับเรื่องการแต่งกายและสีเครื่องแต่งกายด้วยสีถั่วเขียวว่า “วันพุธให้ทรงผ้าสีเหลืองหรือสีถั่วเขียว” เพื่อเสริมสร้างความเป็นสิริมงคล (Disakul 1978: 31)

ด้านเฉดสีเขียวเข้มซึ่งมีที่มาของการเรียกชื่อจากพืช ได้แก่ “สีเขียวใบแค” เป็นสีเขียวเข้มค่อนข้างดำ เกิดจากการผสมยารงกับเขม่าหรือหมึกจีน หรือนำสีรงมาผสมกับสีครามจะได้สีเขียวเข้มมากขึ้น ทั้งยังเป็นสีที่ปรุงมาจากใบแค โดยเลือกใบที่แก่จัดนำมาบดหรือตำให้ละเอียด คั้นเอาแต่น้ำมาหมักและตากให้แห้ง แล้วนำมาบดให้ละเอียดอีกรอบจะได้เป็นเนื้อสีเขียวเข้ม จึงนำไปผสมกาวใช้เขียนรูปได้ ทั้งนี้ ในวงการนาฏศิลป์ไทยมีการทำหัวโขนของพระวิศ्वกรรมด้วย มีสองแบบ คือ ทำเป็นหน้ามนุษย์สีเขียวแก่หรือเขียวใบแค สวมเทริด หรือมงกุฎยอดน้ำเต้า และทำเป็นหน้ามนุษย์สีเขียวแก่หรือเขียวใบแค ศีรษะโล้น มีกระบังหน้า หรือโพกผ้าสีเขียวลายดอกไม้บริเวณผผ (Uthayanukul 2011: 2) นอกจากนี้ ยังมีการตั้งชื่อสีเขียวจากพืชอีกหลากหลายชนิด ได้แก่ สีเขียวลูกผักปลัง, สีเขียวน้ำเต้า, สีเขียวมะแว้ง, สีเขียวหญ้าแพรกอ่อน, สีเขียวเถาหญ้านาง และสีเขียวรงกา ซึ่งเป็นสีที่ได้จากยางไม้ ส่วนสีเขียวรง เกิดจากการนำเขม่ามาผสมกับรง ทั้งนี้ “รง” หมายถึง การทำยางไม้ให้แข็งตัวเพื่อสำหรับเขียนภาพได้โดยนำยางไม้นั้นไปบรรจุในกระบอกไม้ไผ่แล้วนำไปย่างไฟอ่อน ๆ จนยางไม้แข็งเป็นก้อน เป็นรงสีเหลืองไว้สำหรับเป็นสีเขียวเขียนภาพได้ (Thai Junior Encyclopedia by Royal Command of His Majesty the King Volume 1 1995: 20)

นอกจากที่มาของการเรียกชื่อสี่เหลี่ยมอันเกิดจากพีชคณิตแล้ว พีชคณิตอย่าง ตะไคร้ก็เป็นที่มาของการเรียกชื่อ “สี่เหลี่ยมตะไคร้” มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมแถมดำ คล้ายคลึงกับสี่ของตะไคร้ น้ำ หรือสาหร่ายเซลล์เดียวที่เกาะยึดบริเวณพื้นที่น้ำไหล ผ่านมักเป็นพื้นลื่นแฉะ อย่างไรก็ตาม สี่เหลี่ยมของตะไคร้ น้ำจะแตกต่างออกไปขึ้นอยู่กับว่าเป็นสาหร่ายกลุ่มสายพันธุ์ใด สำหรับตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ สี่เหลี่ยมตะไคร้ในอ่างล้างเท้าของคนไทยสมัยโบราณ ซึ่งแทบทุกบ้านที่ปลูกตั้งแต่ 2 ชั้นขึ้นไปและมีบันได มักจะมีอ่างล้างเท้าเพื่อทำความสะอาดก่อนเดินขึ้นไปบนเรือน หากไม่ทำความสะอาด อ่างล้างเท้าเป็นเวลานานจะทำให้กลายเป็นสี่เหลี่ยมตะไคร้ เป็นต้น

ที่มาของคำเรียกชื่อสี่เหลี่ยมแบบไทยโบราณจากการเมืองการปกครอง

นอกจากสัตว์และพืชจะเป็นที่มาของการเรียกชื่อสี่เหลี่ยมหลากหลายชนิดแล้ว การเมืองการปกครองก็เป็นส่วนหนึ่งของที่มาในการเรียกชื่อสี่เหลี่ยมนี้ด้วยเช่นกัน ได้แก่ “สี่เหลี่ยมมหาดไทย” คนโบราณนิยมเรียกสี่เหลี่ยมแก้วว่า “สี่มหาดไทย” เนื่องจาก พ.ศ. 2413 ภายหลังจากมีเครื่องแบบสำหรับแต่งตัวทหารมหาดเล็กขึ้นในราชสำนักแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริให้มีเครื่องแบบสำหรับ ฝ่ายพลเรือนแต่งเข้าเฝ้าในเวลาปกติ โดยให้แต่งเสื้อแพรสีต่าง ๆ คือ เจ้านายใส่สีไพล ขุนนางกระทรวงมหาดไทยใส่สีเขียวแก่ กระทรวงกลาโหมใส่สีลูกหว้า กรมท่าหรือ กระทรวงการต่างประเทศในปัจจุบันใส่น้ำเงินแก่จนเป็นที่มาของชื่อสีกรมท่า มหาดเล็กใส่สีเหล็ก และอาลักษณ์กับโหรใส่สีขาว (Ministry of the Interior 2002: 1 - 2) สอดคล้องกับคำปาฐกถาเรื่อง “งานมหาดไทยสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา” โดยประเสริฐ กาญจนกุล แสดง ณ พระที่นั่งศิวโมกข์พิมาน เนื่องในงานฉลองครบรอบ 100 ปี แห่งวันประสูติของสมเด็จพระมหาธรรมราชา นุภาพ เมื่อ วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2505 ได้กล่าวถึงสีประจำกระทรวงมหาดไทยไว้ว่า

“...คนในสมัยนั้นนิยมเรียกสี่เขี้ยวแก้วว่าสืมหาดไทย ถ้าใครใส่สืมหาดไทยก็จะเรียกผู้นั้นว่าสืมหาดไทย และถ้าเป็นสืมน้ำเงินแกก็จะเรียกว่าใส่สืกรมท่า แต่มาถึงปัจจุบันยังมีที่เรียกกันติดปากก็เฉพาะสืกรมท่าเท่านั้น ส่วนสืมหาดไทย สืกลาโหม สืมหาดเล็ก ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักกันแล้ว...”

(Office of the Permanent Secretary
for Interior 1992: 1)

อีกหนึ่งสี่เขี้ยวซึ่งมีที่มาในการเรียกชื่อเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง ได้แก่ “สี่เขี้ยวตะพุ่น” เป็นสี่เขี้ยวหมนเจือดำ ปรากฏให้เห็นในสี่เครื่องแต่งกายของชนชั้นสามัญมากกว่าชนชั้นสูง ดังในบทความวิชาการ เรื่อง “การแต่งกายของสตรีไทยในกระแสโลกาภิวัตน์” ได้กล่าวถึงการแต่งกายของสตรีในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นว่า สตรีสูงศักดิ์หรือเจ้านายฝ่ายในจะนุ่งผ้าทั้งแบบนุ่งจีบและนุ่งโจง ขณะที่ชาวบ้านสามัญทั่วไปจะไม่นุ่งจีบเลย โดยสีผ้าของชาวบ้านมักเป็นสี่เขี้ยวตะพุ่น (Supphassetasiri 1996: 19) ส่วนในหนังสือศาลไทยในอดีต ของประยูร สิทธิพันธ์ ได้เขียนเกี่ยวกับอัตชีวประวัติของพระเทพย์ โมฬี พระราชาคณะที่มีชื่อเสียงรูปหนึ่งไว้ว่า

“...สมเด็จพระนั่งเกล้าฯ โปรดฯ ให้ช่างวาด วาดรูปนายฝั่งขนาดเท่าตัวคนจริง ลงในกระดาดแผ่นใหญ่ นายฝั่งนุ่งผ้าสี่เขี้ยวตะพุ่น ยืนหาบหม้อมือถือเคียว มีอักษรเขียนกำกับ...”

(Siriphat 1995: 3)

สำหรับคำว่า “ตะพุ่น” ตามความหมายในพจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้คำนิยามว่า เป็นชื่อกรมหนึ่งในสมัยโบราณ มีหน้าที่เกี่ยวหญ้าส่งให้ช้างหลวงหรือม้าหลวงกิน อีกความหมายหนึ่งคือ พวกคนหลวงที่ถูกเกณฑ์ให้เกี่ยวหญ้าเลี้ยงช้างหรือม้า เรียกว่า ตะพุ่นหญ้าช้างหรือตะพุ่นหญ้าม้า ทั้งยังมีความหมายว่า สีชนิดหนึ่งคล้ายสีน้ำเงินอ่อนด้าน ๆ เรียกว่า “สีตะพุ่น”

ส่วนสำนักงานราชบัณฑิตยสภา ได้กล่าวถึงสีเขียวชนิดต่าง ๆ ที่ใช้ในงานจิตรกรรมไทยไว้ว่า สีซึ่งเป็นสีเบญจรงค์และใช้ในงานจิตรกรรมไทยเช่นกัน คือ สีเขียว เช่น เขียวตะพุ่น เป็นสีเขียวเข้มเจือดำ เขียวตั้งแซเป็นสีเขียวอมฟ้า และเขียวใบแค เป็นสีเขียวอมเหลือง (Boonphadit 2010: 34) อย่างไรก็ตาม สันนิษฐานได้ว่าที่มาของการเรียกชื่อ “สีตะพุ่น” เกิดจากสีเครื่องแต่งกายของผู้ต้องรับโทษทัณฑ์ในสมัยโบราณ โดยเป็นโทษชั้นหนักแบบไม่มีกำหนดระยะเวลาแต่ไม่ถึงขั้นประหารชีวิต แต่จะไปหาหญ้ามาเลี้ยงช้างหรือม้าทดแทน เรียกนักโทษเหล่านี้ว่า “ตะพุ่นหญ้าช้าง” หรือ “ตะพุ่นหญ้าม้า” ซึ่งส่วนใหญ่แต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีเขียวตะพุ่นเป็นหลัก ทั้งนี้ สมัยโบราณช้างเป็นสัตว์ใหญ่ที่ใช้ในศึกสงคราม มีทั้งช้างที่ถูกฝึกให้สู้รบโดยตรงและช้างที่ใช้เป็นพาหนะบรรทุกเสบียงอาหารและอาวุธยุทธโปกรณ์ ดังนั้น จึงต้องเลี้ยงช้างไว้เป็นจำนวนมากในกองทัพ ส่งผลให้ภาระในการเลี้ยงดูช้างเป็นงานหนัก เนื่องจากช้างแต่ละตัวต้องใช้หญ้าเป็นจำนวนมากเพื่อบริโภคในแต่ละวัน โดยช้างแต่ละตัวจะมีตะพุ่นช้างดูแล 2 - 3 คนขึ้นไป ทว่า กลับไม่มีรายได้ใดทั้งสิ้น แม้จะไม่ถูกพันธนาการด้วยโซ่ตรวน แต่จะมีผู้คุมคอยกำกับดูแลการทำงานตลอดทั้งวัน สามารถเป็นอิสระได้กรณีที่พระมหากษัตริย์พระราชทานอภัยโทษเท่านั้น (Maneewat 2013: 17)

ที่มาของคำเรียกชื่อสีเขียวแบบไทยโบราณจากการติดต่อกำขายกับต่างประเทศ

ต่อมาคือการเรียกชื่อสีที่เกิดจากการติดต่อกำขายระหว่างไทยกับต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศจีนซึ่งไทยมีความสัมพันธ์ทางการค้ามาอย่างต่อเนื่อง ยาวนาน โดยนำเข้าสีจากเมืองจีนหลากหลายแบบ ได้แก่ สีแดงลิ้นจี่ที่ทำจากชาดอินจิ รวมทั้งสีเขียวตอง หรือ “เขียวขี้ทอง” ในภาษาไทยดั้งเดิม เทียบเคียงได้กับสีในภาษาอังกฤษคือ สีเขียวเวอร์รีเดียน เป็นสีของน้ำทะเลในระดับที่ลึกที่สุด (Sanguansereewanit 2015: 4) สำหรับคำว่า “ตองแซ” เป็นภาษาจีนแต้จิ๋ว คำว่า “ตอง” ในภาษาจีน หมายถึง ทองเหลืองหรือทองแดง ส่วนคำว่า “แซ” หมายถึง สีครามอมเหลือง บางครั้งเรียกว่า “ตองแซด” ถ้าเป็นภาษากวางตุ้งจะเรียกว่า “ถ่งเซ็ง” คำว่า “ถ่ง” หมายถึง โลหะที่เป็นทองเหลืองหรือทองแดง” ส่วน “เซ็ง” แปลว่า สีเขียว ถ่งเซ็ง จึงหมายถึง สีเขียวอ่อน ถ้ากลับคำเป็น “เซ็งถ่ง” แปลว่า จุนสี แสดงว่าเป็นสีที่ทำมาจากถนินโลหะทอง เป็นสีเขียวที่นำเข้ามาจากเมืองจีน เกิดจากการนำทองแดงในกรดเกลือประมาณ 1 - 2 สัปดาห์ จนเกิดเป็นสนิมทองแดงปรากฏให้เห็นเป็นสีเขียว จากนั้นชูดอกแล้วผ่านน้ำให้หมดความเค็ม แล้วนำมาบดสำหรับใช้เขียนรูป โดยนำวิธีการผลิตสีดังกล่าวมาใช้ในการทำเครื่องสีลาดด้วย

จะสังเกตได้ว่า อนุสาวรีย์หรือรูปปั้นบางแห่งทั้งในไทยและต่างประเทศจะมีสีเขียวตองแซ อันเกิดจากสนิมของทองแดง ได้แก่ องค์พระพิฆเนศที่ประดิษฐานอยู่ภายในมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตเพชรบุรี มีสีเขียวตองแซทั้งองค์เนื่องจากตั้งอยู่ชายทะเล ทำให้ลมทะเลที่มีความเค็มพัดผ่านจนเกิดสนิมจากสำริด เป็นต้น ทั้งนี้ สีเขียวตองแซที่ได้จากสนิมของทองแดง จะมีสีสันทเขียวสดกว่าสีเขียวตองแซที่ได้จากก้อนหินสีเขียว แต่สีที่ได้จากสนิมทองแดงนานไปสีจะเปลี่ยนเป็นสีเขียวคล้ำ ส่วนสีเขียวตองแซที่ได้จากก้อนหินเขียว แม้จะมีสีสันทไม่สดใสเท่าสีเขียวจากสนิมทองแดง แต่สีเขียวที่ได้มีคุณสมบัติทนทานไม่เปลี่ยนสี เวลาจะใช้งานจะต้องนำหินสีเขียวดังกล่าวมา

ฝึนกับหิน คล้ายฝึนก้อนหอรอดานสีเหลือง เนื้อบางส่วนของก้อนหินสีเขียวจะมีสี
ครามจัด บางส่วนจะมีเม็ดสีเหลืองแทรกอยู่ทั่วไป ดังนั้น เมื่อเม็ดสีเหลืองผสมกับเนื้อ
สีครามจัดจะได้สีเขียวตั้งแชนตามต้องการ โดยหินที่ให้สีเขียวตั้งแชน ได้แก่ หินมาลาโคท์
ชื่อมาจากภาษากรีก แปลว่า สีเขียว ซึ่งเป็นหินที่มีสีเขียวสด ทึบแสง มีริ้ว ชาวญี่ปุ่น
เรียกว่า “หินนกยูง” ได้รับความนิยมมาตั้งแต่สมัยกรีก โรมัน และอียิปต์ เชื่อกันว่า
พระนางคลีโอพัตราได้บดผงสีจากหินชนิดนี้เพื่อเสริมความงามบนขอบตาของ
พระองค์ ทั้งยังใช้เป็นเครื่องรางและเครื่องประดับอีกด้วย ทั้งนี้ อาจารย์วิรัชธรรม
ตระกูลเงินไทย ผู้เชี่ยวชาญด้านสีไทยได้อธิบายเกี่ยวกับสีเขียวตั้งแชนว่า

“สีเขียวเป็นสีผสมระหว่างรงกับคราม หรือไม้ก็เป็น
สนิมโลหะ อย่างสนิมทองแดง ที่ช่างไทยเรียกว่าสีตั้งแชน
หรือสีเขียวตั้งแชน แต่จากประสบการณ์ ยืนยันว่าใช้
สำริด (โลหะผสมระหว่างทองแดงกับดีบุก) แชนไว้ใน
น้ำส้มสายชูที่หมักจากสับปะรดตามกรรมวิธีโบราณ จะ
ได้สีเขียวที่สวยเป็นพิเศษ สีเขียวตั้งแชนนี้เป็นสีที่สดใ
มาก ช่างไทยโบราณจึงจะทำให้แลดูนุ่มนวลลงด้วยการ
‘โอบ’ คือระบายทับด้วยสีเขียวใส”

(Thakulngernthai 2015: 1 - 2)

นอกจากสีเขียวจะมีที่มาของการเรียกชื่อจากการเมืองการปกครองและการ
ติดต่อค้าขายกับต่างชาติแล้ว ยังมีการนำสีเขียวแบบต่าง ๆ ไปเทียบเคียงกับอัญมณี
หลากหลายชนิดอีกด้วย ได้แก่ “สีเขียวมรกต” เป็นสีที่ลิลิตตำราว่าด้วยการเกิด
เนาวรัตน์ ซึ่งประพันธ์โดยหลวงนรินทรารักษ์เมื่อ พ.ศ. 2353 ระบุว่า คือสีของอัญมณี
ชนิดหนึ่งที่มีต้นกำเนิดมาจากการต่อสู้กันระหว่างพญาครุฑและพญานาค โดยองค์
ฤาษีกล่าวถึงการกำเนิดสีมรกตว่า แต่ก่อนยังมีพญานาคชื่อ พาสุกินนาคราช ถูกพญา

ครุฑจับไปกิน ณ เมืองตรุตรราต เมื่อพาสุนัขนาคราชจะตายได้คายโลหิตออกมาเป็น นาคสวาท โลहितที่คายออกภายหลังเกิดเป็นมรกต และน้ำลายพระยานาคเกิดเป็น ครุฑธิดา ซึ่งทั้งนาคสวาท มรกต และครุฑธิดาต่างเป็นอัญมณีที่มีสีเขียวเหมือนกัน แต่มีลักษณะแตกต่างกันออกไป สำหรับนาคสวาทมีสีเขียวอยู่ 4 แบบ คือ สีเขียวแบบ เห็ดตับเต่า, สีเขียวอมเหลืองแบบงูเขียวปากปลาหลด, สีเขียวแบบไม้ไผ่ และสีเขียว อดดำ ขณะที่ครุฑธิดามีสีเขียวอยู่ 3 แบบ คือ แบบสนิมทองเหลืองตกดิน, สีเขียว เศร้าแบบทองเหลืองที่ยังไม่ได้ขัด และสีเขียวแบบสำริดต้องเปลวเพลิง ด้านมรกตมี สีเขียวอยู่ 13 แบบ คือ สีเขียวดั่งใบแก้ว, สีเขียวดั่งคอนกแขกเต้า, สีเขียวแบบปีก แมลงทับ, สีเขียวแบบสำลีเขียว, สีเขียวแบบขนคอนกกาเหว่า, สีเขียวแบบตานกแขก เต้า, สีเขียวดั่งใบจิก, สีเขียวเหมือนแมลงค่อมทอง, สีเขียวเหมือนขี้ทอง, สีเขียวดั่ง ใบข้าว, สีเขียวดั่งใบโลด, สีเขียวดั่งใบแค ละสีเขียวดั่งงูเขียวสังวาลพระอินทร์ จะเห็น ได้ว่า เฉพาะอัญมณีมรกตเพียงอย่างเดียวมีลักษณะการเรียกชื่อโทนสีเขียว หลากหลายแบบมาก (Sangmanee 2014: 6)

ต่อมาคือ “สีเขียวหยก” เป็นการเทียบเคียงสีเดียวกับอัญมณีที่คนไทยรู้จักผ่าน การนำเข้ามาจากต่างประเทศเพื่อนบ้านอย่างพม่าและสาธารณรัฐประชาชนจีน ในยุค ก่อนประวัติศาสตร์มนุษย์ได้ใช้หยกทำเครื่องมือเครื่องใช้มากมาย รวมถึงอาวุธต่าง ๆ ราว 2,000 ปีก่อน หยกได้นำไปใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา ศิลปะ และเพื่อแสดงฐานะ ทางสังคม อย่างไรก็ตาม สีที่มีความใกล้เคียงกับสีเขียว ได้แก่ “สีเขียวนวล” มีลักษณะ สีเขียวเจือขาวนวล อันเป็นสีกายของพระราม ซึ่งเหตุผลที่กายของพระรามต้องมี สีเขียว เกิดจากการกำหนดสีตัวละครของผู้ประพันธ์และครุฑช่างทำหัวโขนโบราณ ประการแรก กำหนดจากช่วงกำเนิดของตัวละคร เช่น พระราม กำเนิดในมัชฌิมยาม หรือเวลาตีสองจึงมีกายสีเขียว ส่วนพระพรตกำเนิดในเวลาเช้าที่พระอาทิตย์กำลังทอ แสงจึงมีผิวกายสีแดง ประการต่อมา กำหนดขึ้นจากเชื้อสายของตัวโขน เช่น บิดามี สีกายอย่างไรบุตรจะมีสีกายเช่นนั้น ในกรณีนี้บางครั้งไม่สามารถยึดถือเป็นจารีต

เครื่องครัด อาจเปลี่ยนแปลงได้ ด้านชาติกำเนิดเดิมก็มีส่วนในการกำหนดสีของตัวโขน เช่นกัน เช่น ลิงสืบแปดมงกุฎและพญาวานร อาทิต พระพุทธรูปเป็นสุรเสน สีกายสีเขียว พระเกตุเป็นกมุขัตน์ สีกายสีทอง พระอังคารเป็นวิสันตาวี ผิวกายสีชมพู เป็นต้น ส่วนบทความของ ไมเคิล ไรท์ ได้เขียนอธิบายเรื่องสีกายของพระรามว่า รัฐเกลาร่าของอินเดีย พระรามมีกายสีเขียว ซึ่งน่าจะเป็นเฉพาะทางภาคใต้ของอินเดียเท่านั้นที่พระรามมีกายสีเขียว เป็นไปได้ว่า โกลัม (Kolam) หรือการแสดงร่ายมโหรีของ รัฐเกลาร่า มีความเชื่อมโยงกับโขนของไทย และหากไปศึกษาหนังสือชุด “รามายณะ” ของเสฐียรโกเศศ หรือพระยาอนูมานราชชน จะเห็นว่า เรื่องรามายณะมีความเชื่อมโยงกับเรื่องพระอินทร์ในพระเวท และเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของฝนฟ้า สีเขียว น่าจะเป็นภาพตัวแทนความอุดมสมบูรณ์ ประการสุดท้าย กำหนดจากลักษณะพื้นฐานธรรมชาติที่ปรากฏ เช่น พระอาทิตย์สีแดงขาดตามรัศมีของแสงพระอาทิตย์ พระเพลิงสีหงสบาทตามสีของเปลวไฟ เป็นต้น (Nithimongkolsab 2011: 60 - 61)

ทั้งนี้ หากวิเคราะห์ตามหลักสีกายของตัวละครในวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์เพื่อ การแสดงโขนจะพบว่า สีเขียวมักเป็นสีกายของตัวละครในชั้นปกครองหรือวรรณ กษัตริย์ เช่น พระรามเป็นกษัตริย์ของกรุงศรีอยุธยา พระมงกุฎเป็นโอรสของพระราม พาลีเป็นเจ้าเมืองวานรแห่งนครขีดขิน องคตเป็นโอรสของพาลี ทศกัณฐ์เป็นกษัตริย์ ของกรุงลงกา เป็นต้น นอกจากนี้ ในเรื่องไตรภูมิอันเป็นคัมภีร์เก่าแก่ที่ว่าด้วยเรื่อง สวรรค์ โลกมนุษย์ และนรก ปรากฏการให้กายสีเขียวแก่ตัวละครที่เป็นเทวดาและ อสูรในชั้นปกครองอีกด้วย จะเห็นได้ว่าตัวละครที่มีกายสีเขียวส่วนใหญ่มักมี บทบาทสำคัญในเรื่องหรือมีอิทธิพลภาพมาก สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องเทพเจ้าของ ศาสนาพราหมณ์ที่มีกายสีเขียว ได้แก่ พระอินทร์ ซึ่งในคัมภีร์ฤคเวทของฮินดูโบราณ พระอินทร์เป็นเทพสูงสุดและเป็นผู้ควบคุมธรรมชาติ สีเขียวจึงเป็นสัญลักษณ์แทน ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและความยิ่งใหญ่ในฐานะเทพเจ้าสูงสุด จึงเป็น ต้นแบบของการสร้างสรรค์ตัวละครชั้นปกครองในวรรณคดีเรื่องสำคัญ ๆ ให้มีกาย

สีเขี้ยว เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนอำนาจบารมีและความสำคัญของตัวละครนั้น ๆ (Nithimongkolsab 2011: 60 - 61) นอกจากนี้ ยังมีคำเรียกสีเขี้ยวแบบโบราณอีกมากมาย ได้แก่ “สีเขี้ยวขาบ” หมายถึง สีเขี้ยวอมครามและขาว, “สีเขี้ยวดิน” เป็นหนึ่งในสีไทยศิลปะจากจำนวนทั้งสิ้น 26 สี, “สีเขี้ยวหิน” เป็นสีเขี้ยวอมเหลืองเล็กน้อย เกิดจากหินเนื้อคล้ายสารส้ม แต่เป็นสีครามมีเม็ดเล็กเหลือง ๆ เกาะปนอยู่ ช่วงโบราณกล่าวว่าเวลาจะใช้ต้องฝนให้เกิดสีเขี้ยวชนิดนี้

สรุปและอภิปรายผล

การเรียกชื่อสีแบบไทยโบราณจากการทบทวนวรรณกรรมผ่านเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปรากฏคำที่ใช้ในการเรียกชื่อสีทั้งในหมู่สีแดง เขียว เหลือง ดำ ขาว น้ำเงิน ม่วง และน้ำตาล มากกว่า 150 คำ เฉพาะหมู่สีเขี้ยวเพียงอย่างเดียว พบว่ามีการเรียกชื่อสีแบบไทยโบราณมากกว่า 30 คำ โดยที่มาของการเรียกชื่อเหล่านั้นมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว เศรษฐกิจการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า รวมทั้งรูปแบบการเมืองการปกครองร่วมด้วย ตัวอย่างเช่น “สีเขี้ยวตั้งแซ” สะท้อนถึงการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับจีนซึ่งมีมาอย่างยาวนาน ไม่เพียงแต่สินค้าที่มีความจำเป็นหลักในการอุปโภคบริโภค จำพวกเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และอาหารการกินเท่านั้น แม้แต่สีเพื่อใช้ในงานศิลปะก็มีการนำเข้ามาใช้ในประเทศไทยด้วยเช่นกัน นอกเหนือจากการนำเข้าสีเขี้ยวตั้งแซจากเมืองจีนแล้ว ยังมีสีแดงจากชาดอามู่และชาดจอสแดงจากเมืองเอ๋อหมิง รวมทั้งชาดอินจีซึ่งมีสีแดงลิ้นจี่ที่นำมาใช้ในงานจิตรกรรมและประติมากรรมด้วยสังเกตได้ว่าที่มาของคำเรียกชื่อสีดังกล่าวก็มาจากภาษาจีนด้วยเช่นกัน ขณะที่ “สีเขี้ยวตะพุ่น” สะท้อนให้เห็นถึงระบบชนชั้นของคนในสังคมไทยสมัยก่อน ที่คนชนชั้นสามัญส่วนใหญ่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนิยมสวมใส่เสื้อผ้าสีเขี้ยวตะพุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ตะพุ่นข้างหรือตะพุ่นม้า” ที่ถูกลงโทษด้วยการหาหญ้ามาให้ช้าง

หรือม้ากินมักแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีเขียวตะพุ่นเช่นกัน ด้าน “สีเขียวมหาดไทย” เกิดขึ้นจากชนชั้นปกครองที่ต้องการใช้สีของเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายเพื่อการจัดจำแนกหมวดหมู่กรมกองของบรรดาอำมาตย์ราชบริพาร ซึ่งสีที่ยังคงใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ สีกรมท่า อันมีที่มาและวัตถุประสงค์ในการเรียกชื่อเช่นเดียวกับสีมหาดไทย อย่างไรก็ตาม ที่มาของการเรียกชื่อสีเขียวส่วนใหญ่เกิดจากการสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัวของคนไทย ไม่ว่าจะเป็นพืช สัตว์ แร่ธาตุ และปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น สีเขียวซึ่งมีที่มาจากสัตว์มีจำนวนมากกว่า 10 คำ ได้แก่ สีเขียวไขก่า เขียวไขนกกรเวก เขียวสร้อยคอนกยูง เขียวหลังปาด เขียวปีกแมลงค่อมทอง เป็นต้น ส่วนสีเขียวอันมีที่มาจากพืชก็มีมากกว่า 10 คำเช่นกัน ได้แก่ สีเขียวโศก เขียวไพล เขียวใบไม้ เขียวตอง เขียวก้านมะลิ และเขียวใบแค เป็นต้น สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมและการสังเกตสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวของคนไทยในอดีต และความผูกพันระหว่างคนกับธรรมชาติที่ตึงพันกันจนระบบความสัมพันธ์เหล่านั้นเข้ามาผนวกผสานอยู่ในการใช้ภาษาและวิถีชีวิต จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันมีการใช้คำเรียกชื่อสีแบบไทยโบราณน้อยลงทุกที ส่วนใหญ่ยังเรียกกันเฉพาะในหมู่ช่างศิลป์และผู้สูงอายุ แต่สำหรับคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยรู้จักคำเรียกชื่อสีเหล่านี้แล้ว จึงควรค่าแก่การศึกษาที่มาของคำเรียกชื่อสีในหมู่อสีเขียว ซึ่งเป็นสีหลักที่ใช้ทั้งในงานจิตรกรรม ประติมากรรม และทัศนศิลป์ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของการเรียกชื่อสีที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาของคนไทยในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักศึกษาในสาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์หรือจิตรกรรมที่ต้องเรียนรู้เรื่องทฤษฎีสี จะได้เข้าใจถึงประวัติความเป็นมาและความหมายในเชิงลึกของสีไทยชนิดต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการสื่อความหมายและร่วมกันถ่ายทอดภูมิปัญญาการเรียกชื่อสีของคนไทยให้เป็นที่รู้จักสืบไป

References

- Acquisition Division. (2012). *Thanon khīeokhaikā* [Khiao Khai Ka Road]. Bangkok: Department of Public Work.
- Anantasook, R. (2009). *Ngān toktāng dūai pīk malāng thap phra ‘atchariyaphāp khōng somdet phranāng čhao phrabōrom rāchinīnāt* [Decorated with Jewel Beetle wings: Royal duties of Her Majesty Queen Sirikit]. The project of supporting teacher who has ability in mathematics and science.
- Anukul, C. (2013). *Watthanatham kānchai sī nai sangkhom Thai* [Traditional on Color in Thai Society]. Lopburi: Thepsatri Rajabhat University.
- Anumanratchathon, P. (1972). *Wannakam khōng sathīankōsēt* [The Literature of Satiengkoset]. Bannakarn Press.
- Boonak, R. (2016). *Yuk niyom khrāng lāikhrām Čhīn sutkhīt thung khantang chū thanon thang chut ‘ōk katikā kān prakūat pen phō ra bō* [Chinese porcelain popular period become the naming of roads and to be the competition role]. Manager press.
- Boonphadit, P. (2010). *Sī līang - khrām* [Blue and Yellow Color]. Bangkok: office of the royal society.
- Bunprasirt, J. (2013). *Kān wikhrō tamrā wūa* [Analysis of texts about oxen] (Master's thesis on Department of Thai, Graduate School, Silpakorn University).
- Bureau of Animal Husbandry and Genetic Improvement. (2015). *Pet khai Nakhōn Pathom* [Duck in Nakornphathom Province]. Bangkok: Department of Livestock Development.
- Center of Thai Studies. (2015). *Phak top nai wannakhadī* [Thai Water hyacinth in Thai literature]. Faculty of Liberal Arts, Mahidol University.
- Chao Phya Abhaibhubejhr Hospital. (2016). *Phlai samunphrai ban-thao ‘ōpfit sindōrom* [Cassumunar ginger as herb to treat office syndrome]. Prechinburi: Abhaibhubejhr.

- Chulasai, B. & Chotiphanit, R. (2000). *Phan mai nai 'adīt* [Chula Plant in the past]. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Disakul, J, M.C. (1978). *Banthuk khwām song čham khōng mōmčhao čhong čhit thanōm Ditsakun* [The memories of Jongiitthanom Disakul]. Bangkok: Siam press.
- Engchuan, S. (2000). *Kham rīak sī læ manō that rīrang sī khōng Khon Thai samai sukhōthai læ samai patčhuban* [Color terms and the concept of color of The Thais in The Sukhothai period and at the present time] (Doctoral Thesis, Chulalongkorn University).
- Eun Lee, J. (2000). *Kānsuksā rīrang sī nai kānsūsān khām watthana-tham: prīapthīap khwāmmāi chēng prīap khōng sī læ samnūan thī chai sī rawāng phāsā Thai læ phāsā Kaolī* [Colors in cross - cultural communication: a comparative study of color metaphors and idioms in Thai and Korean] (Master's thesis, Thammasat University).
- Fine Arts Department, Office of Literature and History. (1998). *Pra-chum kāp hē rīra* [The Royal Barge Procession]. Bangkok: Kurusapa Printing.
- Fine Arts Department, Office of performance Arts. (2013). *Ram phlāi chum phon* [Paichumpon Dance]. Bangkok: The ministry of Cultural.
- Hemakirin, C. (2013). *Khai mī 'arai māk kwā thī khīt* [Eggs more than Imagine]. Bangkok: National Science and Technology Development Agency.
- Her Royal Highness Niphanoppadol. (1923). *Klai bān phrarātcha hatthalēkhāphrabātsomdetphračhunlačhōmkhao čhaoyūhūa* [KaiBan the letter patens by King Chulalongkorn]. Bangkok: Wacharayan National Library.
- Kasetsart University, Faculty of Veterinary Medicine. (2016). *Pet mānlāt nok petnam sēn sūai* [Mallard as a beautiful Teal]. Bangkok: Kasetsart University Press.

- King Bhumibol Music Library Foundation. (2014). *Thēt mahāchāt sipsām kan khōṅgdī čhāk khamphī bailā na* [The Vessantara Jataka 13 stories from Palm - leaf manuscripts]. Bangkok: Department of Religious Affairs, Ministry of Culture.
- Klamsom, P. (2006). *Yān kao nai Krung Thēp lem sōṅ* [Ancient Area in Bangkok]. Bangkok: MuangBoran Press.
- Kusuma na Ayudhaya, T. (2016). *Kaikhāo phālī* [Keaw Pari Chicken]. Bangkok: Matichon.
- Manager Newspaper. (1994, October 13). “*Thām tōp rōp lōk*” *Rūang khīeokhaikā khai ‘īkā mī sīkhīeo* [“Kheaw Khai Ka” Call light green blue color of Crows eggs color in Thai Language, Ask and answer from all around the world] (14). Bangkok: Manager Newspaper.
- Maneewat, N. (2013). *Taphunyāchāṅ* [Cutting grass for the royal elephants]. Bangkok: Department of Corrections.
- Mankalakhupt, T & Reungrangsri, N. (1996). *Samunphrai Thai* [Thai Herb]. Bangkok: Than Printing.
- Meewongsom, S. (2011). *Nok nai tamnān* [Bird in the legend]. Bangkok: Reading Cultural Supporting Plan.
- Ministry of the Interior. (2002). *Nungrōiyīsip pī hēng kān sathāpanā krasūang mahātthai* [120 years Establishment of Ministry of Interior]. Bangkok: Ministry of the Interior.
- Na Songkha, W. (1987). *Sī bōrān* [Ancient Colors]. Bangkok: Silpakorn University.
- Nithimongkolsab, A. (2011). *Khwāmsamphan rawāṅg sīkā yakap tūalakhōn rūang Rāmmakāian chabap ratchakān thī nung nai miti thāng khati chon witthayā* [The Relation between the colors skin of Ramayana characters of King Buddha Yodfa Chulaloke Issue on folkloristics] (Master Project, Faculty of Liberal Arts, Mahidol University).

- Office of Continuing Education. (2013). *Makōknam* [Thai Olive]. Bangkok: Sukhothai Thammathirat Open University.
- Office of the Permanent Secretary for Interior. (1992). *Trā læ sī pračham krasūang mahātthai* [Logo and Colors of Ministry of the Interior]. Bangkok: Siriwattana Press.
- Pancheun, P. (2016). *Trakān tā hōng pīk malāeng thap sin phāendin khrang thī čhet* [Jewel Beetle Wing Room of 7th Arts of the kingdom exhibition]. Bangkok: Bangkok Business press.
- Pattanapat, K. (2002). *Pakinnaka nai ratchakān thī hā* [Miscellaneous in King Chulalongkorn Period]. Bangkok: Daily news.
- Phayurawong, S.C. (1921). *Tamrā noppharat* [Nine Gemstones Book]. Bangkok: Sophonpipattanakorn.
- Pittayamethi, P. (2008). *Kān wikhrō ‘ongprakōp kān ‘ōkbāp lēkna sin thī sadāeng ‘ēkkalak Thai* [The analysis of graphic design elements reflecting Thai identity] (Master's thesis, Silphakorn University).
- _____. (2017). *Kānsāng prasopkān sunthariya čhāk sī Thai* [The experience of Thai tone Aesthetic] (Doctoral thesis, Silphakorn University).
- Poompakphan, N. (2013). *Chū rīak khōng lamang nai phāsā Thai - Lāo mī ‘arai bāng* [Antelope calling in Thai and Lao languages]. Faculty of Forestry, Kasetsart University.
- Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. (1994). *Thānkhōmūn čhārūk nai prathēt* [Thai Thai Inscription database in Thailand]. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre.
- Revenue Department. (1997). *Trā pračham krasūang kānkhlang læ krom sanphākōn* [The symbol of ministry of finance and the revenue department]. Bangkok: Ministry of finance.
- Rodsap, N. (2013). *Kham rīak sī nai photčhanānukrom chabap mati chon* [Thai color terms that were collected in Matichon Dictionary]. Songkha: Thaksin University.

- Samkoset, W. (1996). *Prawattikān phanan* [The history of gambling]. Bangkok: Dhurakijbandit University.
- Samneangngam, S. (1999). *Kham rīak sī nai photčhanānukrom chabap rāčhabanthittayasathān Phutthasakkarāt sōngphanhārōl yīsiphā nai thō thak ‘aksarā* [Color terms in Royal Institute Dictionary of the Thai language in 1982]. Nakornphathom: Thai Language Department, Faculty of Arts, Silpakorn University.
- Sangmanee, W. (2014). *Mā čhet mū rī čhet trakūn* [There are seven kind of Thai horses]. Bangkok: Phaparnsan Press.
- _____. (2015). *Rattanachāt rī noppharat thī dī* [Gemstone or Good Jewels]. Bangkok: That Arts Press.
- Sanguansereewanit, P. (2015). *Sī thōn Thai chūrot mai nai ngān dī sai* [Thai tone: New trend in Design]. Bangkok: Pachachatdhurakij Press.
- Sangwienwong, P. (2014). *Yōnrōi prawattisāt yuk mai nai Sayām* [Back to the history of the new era in Siam]. Bangkok: Reaun-Thai.
- Siam Buddhist Amulet Preservation Club. (2013). *Thamniap somdet wat rakhang khōsītārām* [Class Directory of Phra somdej Wat rakang]. Bangkok: Rakangkositaram Temple.
- Siriphat, D. (1995). *Phak top: phak phūnbān dangdēm thī thūk lūm* [Water Hyacinth: Forgettable Local plant]. Bangkok: Moa Chao Ban.
- Songthong, P. (2008). *dūai khānwālai dē sō khuptāphā* [Praise for Sor Khuptapa]. Bangkok: Formula.
- Sonthana, W. (2013). *Rū mai thammai kha ikai čhung mī sī fā* [Did you know? Why hen egg is blue]. Bangkok: Post today Press.
- Suparatwikorn, S. (1999). *Nok Thai nai banthuk læ khwām song čham* [Thai Bird in memory and record]. Bangkok: Wana Press.

- Supaseripap, K. (2000). *Kān tē ngōkāiphā sītām wan yāng bōrān* [Colors dress in ancient daily life]. Chonburi: Burapha University.
- Supphasettasiri, P. (1996). *Kān tē ngōkāi khōng sattrī Thai nai krasē lōkānuwat* [Thai women Dress in Globalization]. Bangkok: Thaweessitpattana Press.
- Thai Junior Encyclopedia by Royal Command of His Majesty the King Volume 1 In Learning Issue. (2005). *Phan maithachai pen yā raksā rōk* [Vegetation on Traditional and Believe]. Bangkok: Project Plant used as Medicine.
- Thai Junior Encyclopedia by Royal Command of His Majesty the King Volume 20. (1995). *Chit kam Thai bāp praphēnī* [Thai Traditional Painting]. Bangkok: Project.
- Thai Junior Encyclopedia by Royal Command of His Majesty the King Volume 29. (2005). *Sinlapāchīp* [Supplementary Occupations]. Bangkok: Project.
- Thai Language Institution, Department of Education. (1997). *Bot lakhōnnōk sang thōng* [Sangtong as a play performance by all male or Lakornnok]. Bangkok: The ministry of Education.
- Thakulgernthai, W. (2015). *Tām hā sī Thai chāk khūrū chāng bōrān thung ngān dī sai* [Thai Follow the Thai colors from ancient technician to Thai design]. Bangkok: Sarakadee Press.
- Thongkamsuk, P. (2012). *Mā nai nāttakam Thai* [Horse in Thai art performance]. Bangkok: The office of Thai royal society.
- Thongphan, S. (2014). *Tām hā sī Thai chāk khūrū chāng bōrān thung ngān dī sai Thai* [Follow the Thai colors from ancient technician to Thai design]. Bangkok: Sarakadee Press.
- Tungkaseranee, S. (1974). *Bot la khōn rōng rūang sāo khūrūa fā* [SaoKeuaPha Sop opera]. Bangkok: Phasertaksorn Press.
- Uruchata, P. (1981). *Sinlapakam bōrān nai Sayām prathēt: sī Thai bōrān* [Ancient Fine Arts in Siam: Thai ancient Color]. Bangkok: Bannakij.

- Uthayanukul, P. (2011). *Prawat khwāmpenmā khōng ‘ong phra witsanukam* [Wisanukhama History]. Chiangrai: Chiangrai Rajabhat University.
- Wattanapongsakul, S. (2005). *Sī nai phāsā Khamēn: kānraprū læ khrōngsāng thāng waiyākōn* [Color in Khmer: perception and grammatical constructions] (Doctoral Thesis, Silpakorn University).
- Wattanayon, P. (1924). *Kham klōn ‘inao sukka hōmang kuning phra-rātchaniphon nai ratchakān thī sōng* [Literature in title INAO episode on the war of Kamangyuning]. Bangkok: Aksornnithi Press.
- Weerasilchai, S. (2011). *Sī phēndin kap rūang čhing nai rātchasanak Sayām* [Four Reigns base on true story of Siam Royal]. Bangkok: Matichon Press.
- Weerawong, S. (1994). *Bēnčhongrong hā sī* [Thai five - colored famous porcelain]. Bangkok: Sarakadee Press.
- Wongtej, S. (2015). *Watthanatham rūam ‘Āsīan khrūangdontrī mai phai læ lōha* [ASEAN Shared Cultural: Bamboo and Metal Music Instruments]. Matichon Press.